GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Det här verket har digitaliserats i ett samarbete mellan Litteraturbanken och universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den tolkade texten kan innehålla fel.
Därför bör du visuellt jämföra den tolkade texten med de scannade bilderna för att avgöra vad som är riktigt.
Om du anser dig ha upphovsrätt till detta material, ber vi dig vänligen kontakta Göteborgs universitetsbibliotek.

The digitisation of this work is a collaboration between The Literature Bank and the university libraries in Gothenburg, Lund, Umeå and Uppsala.
All printed text is OCR processed into machine readable text. This means that you can search the document and copy its text. Older documents with print in poor condition can be hard to process and may contain errors. Compare the interpreted text visually to the scanned image to determine what is correct.
If you believe you own the copyright to this work, please contact the Gothenburg University Library.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

LUNDS
UNIVERSITET

UPPSALA
UNIVERSITET

Universitetsbiblioteket

Upsala Univ. Bibliotek

Sv. saml.
Sv. litter.
Diseter.

JOHANNES

POEM

AF

AUG. G. ZETHRÆUS.

STOCKHOLM
LOOSTRÖM & KOMP.
I KOMMISSION.

Pris: 1 kr. 50 öre.

JOHANNES

POEM

AF

AUG. G. ZETHRÆUS.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS K. L. BECKMAN,
1880.

I.

Gudstjensten.

På »tjuserskan» vid Mälarns fagra stränder,
På »Birgers stad» med torg, palats och gränder
Sken solen klart, ack! hvad hon visst ej bort,
Ty sällan, sällan på sin rund kring jorden
Hon skådat någon syndigare ort
Än detta nya Babylon i Norden,
Der allt slags styggelse har fäst sitt bo,
Om man de fromme helige får tro.
Den helga veckan, Påskens fest, var inne
Och Långfredagen, brottets dystra minne,
Då, underbart, en häpen verld fick se,
Hur Gud af Judarne blef hängd på trä.
I stadens kyrktorn hördes klockor ringa
Och djupa tonslag genom rymden klinga,
Från stoftet manande, från jordens grus
Till stilla aftonbön i Herrans hus.
De dofva klockljud sabbatslugnet störde
Så graflikt, dystert, som de budskap förde
Ifrån osynlig, öfversinlig verld,

Liksom det gälde någons hädanfärd.
Det var som hvarje tornspets fått en tunga,
Som andar, ridande på malmens gunga,
Igenom luften språkat med hvarann
Om tid och stund, som ingen nämna kan,
Då denna stad, som nu, af blindhet slagen,
Lättsinnigt, tanklöst lefver blott för dagen,
För sina synder en gång plikta får,
Och, välförtjent, dess sista timme slår
Med åskans dån, så syndaren skall väckas
Och för den Väldige i skyn förskräckas.
Se! templet öppnadt är och porten vid;
Träd in och knäböj, medan än är tid!
Men ack! förgäfves rycker menskoanden,
I stoftet bunden, på de starka banden
Materiens välde smidde honom i;
De flesta lugnt gå kyrkodörrn förbi.
De föredraga att på bron flanera
Och, Adams barn, de sköna lorgnettera,
När nätt på tå de trippa varligt fram.
O, menniskonatur! O, synd och skam!
O, vore det ej bättre, tusen gånger,
De hörde lagen, hörde tempelsånger
I Herrans hus och tänkte på sitt väl,
Sin arma och odödeliga själ?
Om blott er art, I män, de sköna viste,
Ni säkert om er fägnad då gick miste,

De läste in sig inom lås och bom
Och väl förvarade sin helgedom.
Men intet anande och högtidsklädda,
De kommit ut att se och att bli sedda,
Och hela staden pyntad var och ren.
Men ack! det sista blott var yttre sken,
En dröm, en hägring, som den ses på hafven;
Ty inom var han full af dödas ben,
Och mången hund helt visst låg der begrafven.

O, Sverige, fosterland! O, fädrens ära!
O, Stockholm, väna kungastad, du kära!
Du som, likt engelen som föll, har fått
Ovansklig, farlig skönhet på din lott,
Är det väl sannt, att rågadt är ditt mått,
Att re'n i domsens bok ditt namn står skrifvet,
Att du förspilt det arf, som blef dig gifvet,
Och drages, sjunkande allt mer och mer,
Af dina synder uti djupet ner,
Tills sten på sten af hvad du var ej lemnas,
Och platsen der du stod, med marken jemnas?
Haf tröst, min själ! Se! re'n med gyllne ax
En bättre tid är när, och morgonväkten
I öster gryr för lyckligare slägten.
Sjelf lofvade ju Herren fordomdags,
När folken rundtomkring begynte knorra,

Och synden fräck med djerfva ögonbryn
Sin panna ohöljd vände emot skyn,
Han skulle skona Sodom och Gomorrha,
Om der af helige det blott fans två?
Hur många fler har Stockholm ej än så?
O, segerfröjd! vi frukta ingen fara.
Se, Svea, se din tappra hjelteskara,
Den ljusets här, som rädda skall vårt land!
Den kommer, men med psalmbok uti hand,
En brokig mängd af systrar och af bröder.
De streta uppför backarne på Söder
I helgdagskläder och med helgdagsskick,
På böner mumlande, med nedsänkt blick,
Så tryckta, lutande, som Gud till ära
De hjelpte till att verldens synder bära.
Hvart skrider detta långa pilgrimståg
Med grupp på grupp, som vågen följer våg?
Till något tempel visst det kosan ställer,
Katrinas höga dôme det kanske gäller,
Som, synlig redan i de yttre skär
Med deras magra, tallbevuxna stränder,
Till glade seglaren, som hemåt vänder,
Den första helsningen från staden bär?
Men sådant ej den fromma skaran rörde.
Förbi det sköna templet vägen förde;
På annat håll de sökte himlens ljus.
De voro får af annat fårahus,

Om än, som vanligt, bland de frommas leder
Det äfven ulfvar fans i fårakläder.
Ty hvilken bjöds väl till en bröllopsfest,
Der icke någon var ovärdig gäst,
Och hvar, hvar fiskas ej i grumligt vatten?
När Herren sådde oförfalskad säd,
Så ville djefvuln också vara med
Och kom och sådde ogräs under natten;
Ty han af gammalt är en lurifax.
Men en gång knips han i sin egen sax,
Vi hoppas så, till straff för hvad han vållat,
För »menskosjälar han som hvete sållat».
En gyllne tid helt visst blir då till slut;
Då slocknar splitet, då blir frid i verlden,
I sina skidor slöa hvila svärden,
Och menskan ändtligen får andas ut.

Se dit! Der komma sida invid sida
Två unga män. Fast unga än till år,
De såsom gubbar långsamt framåt skrida.
Af något hemligt ondt de synas lida,
Hvaraf de bleka dragen bära spår.
Med knäppta händer lutande de gå,
Ödmjuka Christi tjenare de två,
Med skygga blickar rigtade mot jorden,
Och afmätt, sakta vägande på orden.

Men högmodsandan innanföre bor,
Och hatets frö i deras hjertan gror.
Se hur hvarann försigtigt de betrakta
Och sneglande på hemligt minspel akta!
Hvem skall den andra leda vilse mest?
Och hvem af dem är ypperst, hvem är bäst?
De tro sig båda vara himlen nära,
Fastän de gerna säga deremot.
De stå med Gud på en förtrolig fot
Och äro honom mer än andra kära.

Gif plats! Der kommer hennes nåd kantänka
Med psalmbok buren andaktsfullt i hand,
Omfladdrad ej af fjädrar nu och band;
Hon omvänd, ångerfull hör till de rena,
Botgörerskan, den fromma Magdalena.
Hon i sin ungdom haft små äfventyr,
En skönhet då. Man ännu kan se spåren
Af hvad hon var, trots härjningar af åren
Och tidens magt, allherskarens, som flyr
Och obeveklig låter intet vara.
Hvar är väl nu tillbedjarenas skara
Och altartjensten ifrån forna dar?
De förra retelser och nöjen flyktat;
En slocknad sol hon har sin bana lyktat,
Men lust för ljufva rörelser har qvar.

Af ledsnad hon lagt an på religionen
Och lefver nu och verkar för missionen.

Helt sakta vandra fram i hennes spår
Två mör, som redan kommit till de år,
De underbara, svåra att fixera,
Då mången qvinna icke åldras mera,
Då tiden, så att säga, stilla står.
De sträfvade så kyska, sedesamma
Till Zions gårdar för att der få stamma
I syskonkretsen blyga böners ljud.
De önskat hela lifvet att stå brud.
Ej svaga hjertat låter sig förneka;
En gång tar kärleksplågan ut sin rätt,
Då qvinnan önskar att bli smekt och smeka,
Hur än hon afsky bär för Adams ätt.
Hur saligt då att till den vän sig luta,
Som lofvat, att han ingen vill förskjuta,
De svagas, öfvergifnas sista stöd!
Hur ljuft att släcka vid hans bröst sin glöd!
För den, som jordisk kärlek fått försaka,
Är det dock något att en himmelsk smaka.

Hell Eder, Zions väktare, som vården
Den helga elden inom tempelgården!

Igenom kyrkan friska vindar gå.
Hvad lif, hvad rörelse derinne rå!
Fastän belackare, som allt förklena,
Det högsta, heligaste, fåvitskt mena,
Det är ett lif, som icke kyrkan rör,
Ej i den, men fast mera utanför.
Vi hafva åter samma bittra strider
Som under kristendomens första tider,
Då kyrkan sina stora notvarp drog
Och folk i tusental på kroken tog,
Då öfver landen vidt hon näten spände
Och upptog menskligheten allt elände,
Den gamla romarverldens bottensats,
För hvilken ej antiken hade plats.
De nyomvände, smygande och rädde,
I kryptor och i grafhvalf sammanträdde,
Der någon sträng asket af skinn och ben
I nattligt möte och vid fackelsken,
En vålnad lik, som stigit upp ur griften,
För häpen menighet uttydde skriften,
Den nya lärans gudingifna tolk.
I skaror samlades betryckets folk;
Hetärer, tiggare och slafvar trängdes
Att höra talet om den Gud, som kom
Från himlen ned, kindpustades, hudflängdes
Och dödad vände till sin himmel om.
Men tidens bäste, tänkare och lärde,

Hvad Roma ännu egde qvar af värde,
— Och än hon fröjdades af mången ädel son —
Med djupt bekymmer vände sig ifrån
Ett ofördragsamt, ljusskyggt, kristet slägte,
Som deras ömkan och förvåning väckte.
Den bildning, långsamt och med möda sådd,
Som redan börjat skjuta upp i brodd,
Förtrampades af grofva, tunga fötter,
Och kunskapsträdet rycktes upp med rötter.
I blind förbittring drogo mot hvarann
Två magter, nya tiden och den gamla.
Det nya, ungdomsfriska seger vann,
Och hednaverlden började att ramla,
Tills mörkrets uggla på ruinen satt,
Och det blef skumt i sjelfva gudahuset,
Och tanken domnade, då släcktes ljuset,
Och sedan inbröt medeltidens natt,
Som med sin bårduk somnad verld betäckte,
En kolsvart natt, som under sekler räckte.
O, helga enfald, stor af vanans magt,
Hur många sinnen du i bojor lagt!
Hur är din dyrkan icke spridd kring jorden!
Hur många tempel har du ej i Norden,
Der andens sjelfbelåtna fattighjon
Stå som en kärntrupp kring din gudatron!
Vi hafva också skumma bönesalar
Vid gränder och der menskor sällan gå,

De slutna rum, der inbilsk klokhet talar,
Och lättledd, blind förvillelse hör på.
Till sådan sal vid stadens ytterkanter
De fromma kommo, trogna själsförvandter,
Till aftonsång och bön i stilla tjäll
Och extra möte denna sabbatsqväll.

Det var ej endast för att tjena Herran
Man hade samlats hit från när och fjerran,
Det var en mer ovanlig, hjertats fest.
Man skulle värdigt ta emot en gäst,
En resenär, som kommit för att tala
I brödrens krets, att varna och hugsvala,
En af de andans män, som skickas kring
Af »stiftelsen», ett lyckligt mellanting
Af missionär, som döper och som lärer,
Och handelsexpedit, som gör affärer.
Försigtig, klok, han hörde ej till dem,
Som vända ryggen åt sitt eget hem,
Det kära landet, som har sett dem födas,
För att bland hedningarne svettas, mödas,
Der sanden kokar under tropisk glöd,
Och kanske finna der till sist sin död.
Han höll sig inom egna landamären,
En sjöman lik, som seglar inom skären.
Men klippor finnas äfven der. Förtret

Han ofta led likt mången stor profet
Af de förstockade, de otacksamma,
Som gitte ej hans läppars bud anamma.
Men tåligt sin förargelse han tog,
Till annan marknad utan buller drog,
Qvarlemnande med evangeliskt sinne
Af sina fötter stoftet såsom minne.
I Herrans vingård trägen såningsman,
Af kristligt nit han tog sig särskildt an
Dem, som det jordiskt goda fått, de rika.
Den sköna liknelsen om en kamel
Etc. stod ständigt för hans själ.
Han var en dugtig skördeman tillika,
En nitisk herde, i det rätta stark,
Som icke intrång tålte på sin mark.
Med varg och räf han stridde till det sista,
Ej lamm, ej minsta kid han ville mista.
Hans öga log, ju mer hans hjord fick hull,
Och sjelf han klippte den för ullens skull.

Han tidigt börjat under böcker slafva
Och der sin rena barndomsfröjd begrafva,
Fast ej han lagrar på den vägen fann,
Ej längre än till tredje klassen hann.
En gång i skolan blef han grundligt stutad,
Och dermed var hans studiebana slutad.

Det var den första otur på hans stråt;
De andra flera följde efteråt.
Förståndet det var klart och godt hans minne,
Men för examen saknade han sinne.
Som andra gaf han svagheten sin gärd
Och ville gälla sedan dess för lärd.
En gång han också upp på tiljan trädde
Och tyckte sjelf han ganska väl sig redde.
Han i sitt spel var ingen annan lik
Och kunde väl sin rôle och hvar replik,
Med hjertat fullt af kärlek till det sköna;
Men skam och gröfsta otack fick han röna.
Han emottogs med hyssningar och skrik,
Och hvarför blåste man i hvisselpipa?
Han var för ädel då att det begripa.
Det var en lumpen, smygande kabal
Af någon illasinnad, låg rival.
Han derför också mera än de fleste
Teatern skydde som ett syndens näste.
Af stormar pröfvad, här en vilsen gäst,
I hamn han flydde och blef qvasi prest.
I lifvets skola var hans hjerta renadt,
På qval, försakelser och dygder rikt.
Han bar sitt tunna hår på hjessan benadt,
Linfärgadt, rakt; det skulle vara likt
Johannes Döparns eller som man målar
Ett kristushufvud i en krans af strålar.

Så ljuft han talade, så dämpadt, mildt,
På sätt från verldens larm och väsen skildt,
Sitt hufvud ödmjukt, fromt mot jorden böjde
Och då och då en pressad suck han höjde.

På mer högtidlig, mera värdig scen
Han skulle sprida nu sitt snilles sken,
En skådebana slipprig som den andra.
Men faror finnas der vi alla vandra.
Der rosen doftar uti solens sken,
Det växer taggar ock på samma gren,
Och hvar, hvar finnas icke de, som klandra?
Emellertid var re'n maskinerit
I ordning satt och färdigt scenerit,
Ridån var uppe, auditoriet vaket
Och skådespelarn, sluten, allvarsam,
Högtidligt, långsamt steg för folket fram.
Först bad han tyst, såg sedan upp i taket;
Men hvilken blick! Det märktes väl, att här
En flägt af det gudomliga var när.
Det gick en hviskning genom syskonringen,
Ty sådan hade man förut sett ingen.
Han hostade och såg sig kring och teg
Och se'n betänksamt tog framåt ett steg.
Andäktigt kretsen ikring talarn slöt sig,
Då — knappt jag vågar säga det — han snöt sig

Och såg på nytt med stolthet på sin hjord,
Som re'n i tårar bidade hans ord.
Men när han sett ikring sig tredje resan,
Han öppnade sin mun. Hur ljuf hans röst!
En tjusning genombäfvade hvart bröst,
Fastän han något talade i näsan.
Men ack! hvad gör det? Icke röstens klang
Till hjertat går, men ordens sammanhang.
Det lät än dånande som åskans dunder,
Som vagnars rasslande på stenig mark,
Än ljuft som klockspel uti Edens lunder,
Som vestans hviskning i en blomsterpark.
Han talade om sorg och vedermöda,
Om dem som äro andeligen döda,
Om syndens straff, evinnerliga sår,
Hvarmed den lede menskokroppen slår
— I lammets blod allen de kunna läkas —
Om verldens vise, som med lärdoms rön
Förarga dessa små, de få sin lön;
Vid sakta eld en gång de skola stekas.
»En otros vind går fram. Från trakt till trakt
Den griper kring med omotståndlig makt,
En andlig farsot, som förpestar jorden.
Se! satan nu har kommit lös i Norden.
Derföre vakten Eder för hans garn
Och för de tjensteandar han har många,
Som vandra kring och kallas verldens barn!

Försigtigt tagen ert förnuft till fånga,
Det spöket vandrande bland tomma hus,
Som letar maskar uti stoft och grus,
Och uti mörkret famlar bland ruiner,
Der ingen stjerna till dess ledning skiner!
Det är det starka lejonet, som går
Och ryter, så det ljuder gällt i skogen,
Mordengeln, som allt förstfödt nederslår
Och den, som ej till ändan blifvit trogen.
Men vet du hur det går dig, syndaträl,
Se'n djefvuln farit af med kropp och själ?
Ej hjelpa böner, gnisslandet med tänder,
Ej tjut, ej skrik, ej vridandet af händer;
Du rycker håret af dig och vill dö,
Men ack! det vore lindring och ej plåga;
Du skall förtäras af en evig låga,
Du skall förbrännas i en svafvelsjö *),
Hvars vågor gå med blodigt skum på toppen
Och vräka mot sin strand den arma kroppen,
Som vräkes åter ut på osläckt haf
Och åter om i tid, som evigt varar.
Du fåfängt ber om svalka och en graf,
Ett hånskratt endast på ditt verop svarar.»

*) Dylika åsigter, framstälda med nästan samma ord, uttalades för icke många år sedan från predikstolen under en högmessogudstjenst i en af hufvudstadens kyrkor.

Men öfverröstad af de frommas gråt,
Af höga snyftningar och klagolåt,
Och andfådd sjelf och torkande sin panna,
I helig ifver måste talarn stanna,
Högtidlig, stolt och med sig sjelf förnöjd.
Men klokt inom sig döljande sin fröjd,
Han lät försigtigt sina blickar fara
Kring salens hörn på sina trognas skara,
Att se hvad verkan röjdes af hans ord
På söndersliten, djupt förkrossad hjord.
Det var som golfvet flammat upp med lågor,
Liksom de redan skådat eldsjöns vågor,
Som hväste, fräste, växte hvar minut.
Det var ej klagan längre, det var tjut.
Mot himlen några sina armar sträckte,
Anropande om nåd en mild försyn,
Och för att undgå outhärdlig syn
Med handen andra ögonen betäckte;
Der utbröt en i ett hysteriskt skratt,
Med öppen mun en ann som fånig satt
Och stirrade framför sig i det tomma.
Men då från orgeln stämdes upp en sång,
Så välkänd, ljuf, så älskad af de fromma,
Som lugnat orons barn så mången gång,
Den sköna psalmen: »Söta Jesus lilla»,
Och då med ens blef allt så tyst och stilla.
Det var som stormen öfver upprörd sjö

Med sakta vågsqvalp lagt sig ned att dö,
Som sommarfriden i Augustinatten,
Som ljufligt månsken öfver land och vatten.

Vid sångens slut steg talarn fram på nytt
Och talte några ord om dar, som stunda,
Om profvets dar, som för de väckta flytt,
Och hur i himlen allt är annorlunda.
Hur lycklig den, som jordisk ringhet fått,
När tjenarn med sin herre byter lott!
Förtryckets barn, de yttersta och sämsta,
I sälla gårdar blifva då de främsta.
De som en tid på jorden lidit nöd,
De fattiga, som här ej haft sitt bröd,
De skola vandra der i ljumma parker
Och spisa med de helga patriarker
På gyllne fat vid englaharpors ljud
I sida kläder och i högtids skrud.
Den svage der blir stark och skön hvar qvinna,
Och ålder, armod, bräcklighet försvinna,
Som snön försvinner ifrån stelnad jord,
När solen smälter drifvorna om våren.
Till sist han talte några tröstens ord
Om korset, blodet, spikarne och såren.

Men likt ett vin, som sina flaskor sprängt,
Likt ystra pojkar, som man innestängt
Och plötsligt släpper ut ur deras fängsel,
Likt uppsväld vårflod, som slår ned hvart stängsel,
I hejdlöst segerjubel bröto ut
De länge qväfda känslorna till slut.
Församlingen stod upp; och män och qvinnor,
Likt tyrsussvängande Menaders tropp,
Likt glädjedruckna, yra Bachantinnor
På snöigt Hæmus eller Pindens topp,
De blefvo gripna af en helig yra,
De logo, gräto ömsom utan sans,
De kysstes, oförmögna att sig styra,
Och voro färdiga ta hop till dans.
Utaf sig sjelfva deras fötter rördes,
Och under stolar, bänkar plötsligt hördes
Helt långsamt först ett sakta afmätt stamp,
Som växte, ökades till hästars tramp *).
Det var en öfverretelse, som spände
Hvar nerv, hvar åder och i hjernan brände,
Tills åter hördes orgelns andedrag,
Och sången inföll, nu af annat slag,
Ej uttryck längre af en oviss längtan,
En vemodsfull, en stilla, ljuflig trängtan

*) Författaren har sjelf närvarit vid en gudstjenst, der stampandet och trampandet ökades i mon af den religiösa hänryckningen.

Till något anadt, lyckligare land.
Den var ett jubel af en själ i brand,
Som jorden glömt och lidandet och qvalen,
En festhymn brusande igenom salen
Ur fulla strupar och med andans magt
I mera liflig, dityrambisk takt.

Högtidlig bland de andra, tyst och sluten,
Orörlig som en bild i marmor gjuten,
Afsides, oberörd af larm och dån,
En qvinna satt, en enka med sin son.
En sjelfmartyr, hon väckte genast häpnad,
Lång, kantig, en asketisk skepnad.
Det enda tecknet, att hon ej var död,
Var hennes mörka ögons dystra glöd.
Utaf en onaturlig eld de lyste,
Och såg man in deri, man nästan ryste;
Man såg fanatikern i stånd till allt,
Likgiltig om hon prisas eller klandras,
För straff och marter, böner eller hån.
Den glada sång och orgelns brus hon hörde
Men såsom ljud, som kommo långt ifrån,
Dem vinden sakta genom rymden förde.
Och prest och menighet och bönesal
Och föremål, som rörde sig derinne,
Hon såg, men endast med sitt yttre sinne,

Som skugg-gestalter, dimmor i en dal.
Hon var, som af en inre syn betagen,
Uti ett öfverjordiskt sällhetsrus,
Som spridde öfver eljest sträfva dragen
Ett onämnbart, ett sällsamt högre ljus.
Men stilla satt och tycktes tåligt bida
En liten fager pilt vid hennes sida,
Ljuslockig nioåring, och såg på
Med stora ögon, djupa, himmelsblå;
Det var ett eget uttryck, som de röjde,
När irrande på talarn sist de dröjde,
Halft frågande med nästan sorgsen blick,
Halft undrande på hvad som för sig gick.
Men hvad den lille än inom sig tänkte,
Sitt trötta hufvud han mot bröstet sänkte
Och nickade och somnade så tungt
Och sof som barnet oskuldsfullt och lugnt

II.

Hemmet.

Re'n dagen flytt, och stilla natt betäckte
Med vänlig vinge syndarn och den väckte
På mötet uti bönesaln var slut,
Och dörren stängd och ljusen släckta ut.
Men tankfullt lutad öfver arbetsbordet,
Bedröfvad enkan i sin boning satt
Vid öppna bibeln i den sena natt,
Med trägen ifver forskande i ordet.
Hon vände blad på blad och sökte tröst
För sorgbelastadt, såradt modersbröst,
Den källa, utur hvilken sakta qvälde
De tårar, i sin ensamhet hon fälde,
Som arma, vilsekomna sonen gälde.
Hon tänkte på den tid, då hoppet log,
Och moln ej skymde hennes framtids lycka,
Då hjertat högt af moderssällhet slog
Och mot sitt bröst hon älskadt barn fick trycka,
Den späda förstlingen som Herren gaf,
Den nya seglaren på okändt haf,

För henne ej den förste blott, men ende.
Hur lycklig då, hur salig hon sig kände!
Likt Hanna fordom hon till templet gick
Att tacka Gud för gåfvan, som hon fick.
Hon lofvade hvar sjelfvisk fröjd försaka
Och gifva pilten Herranom tillbaka.
Han skulle bli i otrons säd en brand,
Ett mägtigt redskap i den starkes hand.
Johannes Döparn lik, i öknar fjerran
Han skulle gå och reda väg för Herran,
En yxa sjelf till trädens rötter satt,
Ett nytändt ljus i hedningarnes natt
Att evangelii frälsningslöften sprida,
Med andans svärd, tväeggadt vid sin sida.
Från födseln så till höga värf bestämd,
I dopet pilten blef Johannes nämnd.
Och mången gång, då mödans dag var slutad
Och öfver barnets vagga hon stod lutad,
Och gossen grät och höjde upp sin röst,
Hur svälde ej af stolthet modrens bröst!
Hur tacksam var hon ej och rörd tillika!
Hur lät det ej för henne som musik,
Så ljuf, så klangfull, ingen annan lik!
O, när han kunde re'n som barn så skrika,
Hur skulle han ej då en dag predika?
Men ack! hvad äro våra planer alla,
Vår id, vår äflan och vårt framtidshopp?

Såpbubblor, korthus, som ett barn byggt opp,
Och som vid minsta vindflägt sönderfalla,
Mer eller mindre ljufva illusioner,
En sång på bergen, några valdthornstoner,
Af hvilka ekot uti fjerran dör,
En nypa stoft, som man för vinden strör.
Men hvarför gjorde gossen ock så illa
Och tog sin mor ur hennes ljufva villa?
I stället för att sjunga Herrans lof,
Det arma, olycksfödda barnet sof.

När nästa morgon öfver fästet grydde,
Den sorgbetyngda, jagad af sin nöd,
Med alla sina qval till honom flydde
— Ty qvinnans svaghet fordrar manligt stöd —
Till honom, som på sista mötet talat,
Så ljufligt då församlingen hugsvalat
Och låtit vännerna få gråta ut.
Han kallades magister för den heder,
Som lärdom städs sin egare bereder.
Betänksam först, han yttrade till slut:
»För visso outsäglig är din smärta,
Och hårdt du pröfvas, arma modershjerta.
I gossens späda, oskuldsfulla kropp
Har djefvulen sin boning slagit opp
Af afund blott, att icke Herren unna

En ny apostel att hans lof förkunna.
Men för de troende fins tröst och hopp;
Och än vi läsa i de helga skrifter,
Hur två besatta kommo fram ur grifter,
Och Herren Jesus med sitt allmagtsord
Dref djefvuln ut och i en svinahjord,
Som sorglöst betande på intet tänkte
Och hufvudstupa sig i hafvet dränkte.
Man drifver djeflar ut på många vis,
Men kraftigaste medlet här är ris.»

Att helga anden medelst kroppens tuktan,
Johannes piskades till Herrans fruktan,
Och tuktomästarns hårda, svåra värf
Förrättades af modren som sig borde.
Hon skälfde ej, ej skiftade hon färg;
Det var en pligt mot sonen hon fullgjorde.
Ett uttryck halft af trots och sorg hon fick,
En onaturlig glans uti sin blick.
Magistern var der med af nit för saken,
Som amatör att hålla ifvern vaken,
Och när den lille under agan led
Och gret och bad och sina lemmar vred,
Magistern var till hands att allt förklara:
»Det var ej hvad det syntes, var en snara
Af honom, som från verldens första dar

Med falska irrsken menniskan bedrar;
Det var en magt en annan än den rätta,
Som bakslugt ville sig till motstånd sätta;
Det djefvuln var, som icke ville ut;
Men tvingas skulle han ändock till slut.»
Mer kraftiga på gossen föllo slagen,
Som hagelskuren emot jorden slår
Ur plötsligt moln på ljusa sommardagen,
Som slagan flitigt någon morgon går,
När bergad säd är inne torr och mogen,
Och bygdens drängar tröska säd på logen.
»Ack!» tröstade magistern, »det gör godt;
Att det som smärta käns är villa blott.
»Det vederqvicker anden», fromt han sade
Och öfver lockigt hufvud handen lade,
Förmanande till bön och trägen vakt
Och stadigt motstånd emot djefvulns magt.
Till sist man läste för att smärtan stilla
En sida i en kristelig postilla.

Det var ett gudligt hem, allvarligt, strängt,
I hvilket pilten från det onda fjerran
Uppfostrades till andakt inför Herran,
Ett hem för verlden och dess arghet stängdt
I skumma rummen var så tyst och öde
Som i en stilla boning för de döde.

Ej glädje der ur något öga log,
Och om han tändes, vilsen snart han dog,
Som lampan slocknar ut i täppta gångar,
Der intet luftdrag friska vindar fångar.
Hvar dag mer tungt föll dysterheten på.
Man gick ej mer, man smög sig fram på tå,
Halfhviskande om hvad till himlen hörde.
Ej verldsligt samspråk ställets andakt störde,
Der hördes psalmer blott och böneljud;
Det var ett hem, som helgadt var åt Gud,
Hvars tröskel endast Herrans barn beträdde,
Der fromma taflor väggarne beklädde,
Och månget tänkespråk och mången sats,
Ur bibeln lånad, hade fått sin plats.
Der såg man Abraham, som Herren lydde
Och offrade sin son med egen hand;
Der Josef hur han på en åsna flydde
Med barn och maka till Egypti land.
Men Josef tycktes liksom smått förlägen,
Ty pilten, som var med, var ej hans egen.
Men på en annan tafla underbart
Ett konstnärs-snille hade visat klart,
Hvart verldslig glädje, synd och otro leda.
Man såg den smala vägen och den breda,
Och fåren kommo, Herrans fromma nöt,
Med sänkta blickar, troende och rena
Och läsande i böcker på den ena,

Och gingo rakt i fader Abra'ms sköt.
Men lif och glädje rådde på den andra,
Der muntra skaror trängdes med hvarandra.
Och der var dans vid sidan på en äng,
Der ack! ett åldrigt par tog ock en sväng;
Och med sin arm kring lifvet på sin flicka
En ung soldat sågs vid ett värdshus dricka.
Men straffet kom. Af vandrare en hop
Föll hufvudstupa i en öppen grop.
Men öfverst satt vid taflans rand i fjerran
Bland skyar vördnadsvärd en hög gestalt
Med grånadt skägg. Det skulle vara Herran,
Som outgrundlig sjelf har ordnat allt.
Omkring hans läppar spelade ett löje,
Man såg ej om af ömkan eller nöje.

I detta hem som i en helgedom,
Der rena englar templets portar vakta,
Gick modren lycklig, talande så sakta,
I himmelsk glädje suckande och from.
Men sjelfvisk fröjd är ej vårt jordlifs mening.
Att gagna, hjelpa, göra likar godt
Är deras pligt, som här ha välstånd fått;
Och derför i en kristlig syförening
Hon flitigt bad för dem och deras nöd,
Som ännu icke smakat lifsens bröd,

Och för de många, många millioner,
Som ej ha Jesus och ej permissioner.
Men mången gång och helst en vinterqväll,
När ifrån härden lyste vänligt flamman,
En liten utvald skara kom tillsamman
I enkans helgdagstysta, frida tjell
Att få sin styrka uti ordet pröfva
Och mer förtroligt enskild andakt öfva
Med bibeltolkning, bön och lämpligt tal
Och då och då en stämningsfull koral,
Hvars gälla toner kring qvarteret hördes,
Som för sin synd af denna olåt störde.

Men bland de andra röster en det var,
Så ren, fast barnsligt späd, så malmrikt klar,
Som om den kommit från en silfverklocka,
Och dock som ville den till tårar locka,
Så sorgligt ljuf, liksom ett afsked är
Ifrån den vän, man öfver allt har kär,
Så klagande, som vilsen fogel klagar
På frusen gren i långa vinterdagar;
Och vilsen var han, som den kom ifrån,
Johannes, pilten, enkans enda son,
Som ofta ej ur glädjebägarn druckit,
Ett tyst och stilla barn, ett tankfullt, blekt,
Som ingen broder, ingen syster egt,

Som ensam vuxit upp och ensam lekt
I någon vrå, dit han sig blygt förstuckit.
Hans fader sof i dödens tysta bo,
Och modren kyrksam, nitisk i sin tro,
Besökte konventiklar, bönhus träget,
För Jesu skull försummande sitt eget.
Men ofta ledd af liflig känslas röst,
Sin moderskärleks obemängda lycka,
I hejdlös lidelse hon kunde trycka,
I öfverspändhet sonen till sitt bröst,
Med kärleksprof den sälle öfverösa
Och ljufsta smekord på sin älskling slösa.
Af fasa se'n för känslans öfvermått,
Liksom om moderskärlek vore brott,
Hon dagar om den arme gossen flydde,
Som samvetsqval hans blotta åsyn skydde;
Men kom han lycklig då som förr och varm
Och smög sig leende till hennes barm,
Den kärleksökande hon undanstötte,
Med hårda ord den vänlige bemötte:
Ty ack! det ligger endast synd uti
Att älska Herrens skapade beläten,
Ett smygande, ett doldt afguderi,
Ty hans är magten, äran, härligheten,
Den Endes, Eviges vi lefva i,
Och hans hvar tanke, hvarje kärleksgnista,
Hans, som är allt, vårt första och vårt sista.

När till vårt bröst vi trycka någon här,
En jordisk svaghet vi, dessvärre, öfva;
Ju mer vi hålla Herrans afbild kär,
Dess mera kärlek himlen vi beröfva.

Som barnet höfves vid sin moders knä
Han stammade sitt första a. b. c.
Och redan tidigt lärde sig att läsa
Och fantasiens rika verld beresa.
Den första bok han fick uti sin hand,
Som satte först hans unga själ i brand,
Var menskligheten urkund, vishetskällan,
Var böckers bok, ty andra såg han sällan.
Han läste om, hur med sitt allmagtsord
I tidens början Herren skapte jord
Och himmel, och hans ande som en dufva
Utöfver vattnen flög och det vardt ljus.
Och känslor oförklarliga och ljufva
Och mägtigt gripande som orgelns brus
Emellan hvalfven i en Herrans boning
Igenombäfvade hans rörda själ.
När se'n han läste om, hur till vårt väl,
Till fallet slägtes frälsning och försoning,
Af jordisk qvinna Herren lät sig födas
Och mellan röfvare på korset dödas,
Hur qväfdes ej af snyftningar hans röst!

Hur bittert då han grät för frälsarns öden!
När sist försonarn, törnekrönt, i döden
Sitt trötta hufvud sänkte mot sitt bröst
Och suckade och bad sin bön, den sista,
Hur ville ej den unges hjerta brista!
Men ack, hur sorglig är ej menskans lott!
Och hvadan kan den själens svaghet stamma,
Som tröttnar vid ett evigt ett och samma
Och leds till slut vid det som förr var godt?
Hur knorrade ej Israel förmätet
Och gjorde till sin gud en simpel kalf
Och började att dansa kring belätet,
Förgätande den tid då Sinai skalf
Och Herren sjelf med åskor på sin panna
Med Moses talte, Herren Zebaoth.
Han fåfängt lät åt barnen regna manna.
De blott behöfde gapa och ta mot;
Men ack! de vämjdes vid den lösa maten,
Ty se! de ville ock ha kött på faten.
O, menniskonatur! o, skam och nesa!
Förgäfves modren lät Johannes läsa
Ej en gång blott från början och till slut,
Men om ånyo, se'n han läst dem ut,
Det nya testamentet och det gamla.
Hur skulle ändock hennes luftslott ramla!
En dag Johannes satt uti sin vrå
Och stirrande framför sig, tankfull drömde

Och såsom vanligt verkligheten glömde
För någon framtidshägring i det blå.
Utur hans drömmar svärmaren hon väckte
Och kända bibeln åter honom räckte
Att läsa om, hur Jesus korset bar.
Hur häpnade hon icke vid hans svar,
Som väl förstörde hennes sömn den natten:
»O, nej! Jag tycker mer om Mäster Katten»!*)

Till detta hem magistern kom som gäst,
En andans man, fast blott till hälften prest,
Och i hans sköte modren anförtrodde
Den fruktan, som i qvalfullt hjerta bodde
Och närde sig och växte och slog ut,
Att sonen blefve hennes sorg till slut,
För kyrkans tjenst förlorad, kanske värre,
En trolös tjenare emot sin herre.
Men hos magistern fann den sorgsna tröst,
Och med en from och undergifven röst
Och något himmelskt smäktande i tonen
Han talade så ljuft om religionen:
»När sorg och vedermöda faller på,
O, rädens icke och förskräckens då,
Och varen icke hedningarne lika,
Som fåvitskt sörja utan hopp och tro,

*) En förr mycket läst barnbok.

Ty räddarn lefver än, den nåderika,
Som ifrån verldens strider skänker ro
Och mildt hugsvalar dem, som tåligt lida!»
Han här sig satte vid den sorgnas sida
Och, fattande förtroligt hennes hand,
Den tryckte ömt och kärleksfullt ibland.
»När det blir skumt i jordens låga näste
Och töcknet drager kring från pol till pol,
Vi blicka upp till andelifvets sol.»
På henne då sin blick så ljuft han fäste,
Så innerligt i hennes ögon såg,
Som om en verld af salighet der låg.
»O», for han fort, »när smärtans slag bedöfvar,
Och plötsligt brister hvad vi älskat mest,
Det stöd, vid hvilket vi vårt hjerta fäst,
Det Herren är som sina trogna pröfvar
Och under sken af tuktan kärlek öfvar.»
Besinningsfull i tankar här han föll
Och handen, som ännu i sin han höll,
Halft drömmande, mekaniskt sakta smekte,
Med ringarne på hennes finger lekte,
Att under tankspridd yta pröfva på
Hur långt han i sin djerfhet kunde gå.
»Hvad lifvet», återtog han, »vore öde,
Ett grafhvalf blott, en boning för de döde,
Om ej oss lyste hoppets stjerna här
Och tron, den skatt ej rost, ej mal förtär!»

Men klok han glömde ej den sköna tanken:
Hon hade ock en liten skatt på banken.
Förundrad först hon såg på talarn blott,
Liksom hans mening hon ej rätt förstått,
Förvirrad sedan ögonen hon sänkte.
Hvad var det väl hon i sitt hjerta tänkte?
Kanhända någon länge tystad röst
Hon hörde doft i djupet af sitt bröst.

Men ack! med jordisk glädje sorger blandas,
Så länge här i jemmerdaln vi andas.
Och hvarför blef det så i verlden delt,
Att menskan ej får njuta lyckan helt?
Och hvad, hvad hade gossen der att göra?
Och hvarför skulle jemt Johannes störa?
Re'n vid hans vagga någon trolldomsmagt,
En vredgad fée, helt säkert hållit vakt,
Ty hvad än oskuldsfullt den arme gjorde,
Så var det alltid hvad han icke borde;
Och ville modren uti ostörd ro
Sitt hjertas qval åt pröfvad vän förtro,
Så var det olycksbarnet jemt i vägen,
Då stod han plötsligt der med ögon blå,
Så stora, undersamma och såg på
Och tycktes alltid liksom smått förlägen.
Af tröstarn då ett ögonkast han fick,

En genomträngande och hatfull blick,
Men knappast född, förr'n den var re'n försvunnen,
Liksom en blixt på himlens hvalf förbrunnen,
En ögonblicklig, vid hvars sken man såg
Ett kolsvart landskap, som derunder låg.
I mörkret fram de dystra tankar stego
En efter annan, fast hans läppar tego.
Han tänkte på sig sjelf, sin barndomstid,
Sitt hela lif af möda, kamp och strid,
Hur föga rosor verlden haft att bjuda,
Och endast törnet blef hans arfvelott,
Hur han känt krafter ock inom sig sjuda,
Hvad andra kunnat äfven han förmått;
Men af försakelse hans ande mattats,
Ty medel, medel hade alltid fattats.
Hvad klang i guldet! Hvilken skön musik,
Så underbar, ej någon annan lik!
Hur fick du denna magt, metall, du gula?
Du allt förmår, ger skönhet åt de fula,
De svage styrka och, o, trolleri!
Den af naturen dumme får geni.
O, du frigörare, du enda, rätta,
Du som kan bördan på vår skuldra lätta,
Du allbetvingare, kring jorden vidt
Du har ditt välde och din dyrkan spridt,
Din trollmagt öfver sinnena du breder
Och inför dig all verlden faller neder!

Om blott en del, han tänkte, vore hans
Af denna magt! Helt nära dock den fans.
Men han, den unge, kunde allt förderfva,
Och värst af allt! han skulle modren ärfva.
Han måste bort, att med sin oskuldsmin
Han icke slöte till halföppnadt skrin.
Hvem vet hvad se'n han kunde gå till möte,
Hvad oviss framtid bar uti sitt sköte?
Af dessa tankar upprörd i sin själ,
Den fromme talade om gossens väl:
»Den stackars pilten uti hemmet ledes
Och ensamheten är ej god, jag rädes.
Att derför glada lekkamrater få,
Om Gud så vill, bör han i skola gå.»
Om mycket se'n de båda öfverlade,
Och månget vigtigt ord magistern sade
Om barnuppfostran och dess rätta mål,
Om öfverflödigt, verldsligt lärdomsprål,
Hur Herren sjelf i bibeln allt förklarat
Och till en vink för alla tider sagt:
»Jag för de vise detta undanlagt,
Men för de fåvitske det uppenbarat.»
»Hur var det fordom väl i Canaans land,
När Jesus gick vid sjön Tiberias' strand
Och kallade Andreas och Mathæus
Och båda sönerna af Zebedæus
Och Simon Petrus och de andra se'n?

Hur skulle ej med tiden dessa män
I Christi kyrka hörnastenar blifva?
Af deras lärdom dock blef ingen klok.
De kunde hvarken läsa eller skrifva,
Helt visst de aldrig skådat ens en bok.
Vid insjöns strand i stilla frid de bodde
Och lade not och sålde fisk och trodde.»
Se'n mycket rådgjorts, blef bestämdt till slut,
Att gossen skulle elementen lära
I enskild skola, sedan till Guds ära
Få resten i missionens institut.

III.

Skolan.

Den tiden fans och kanske ännu finnes
En ringa byggnad icke långt ifrån
Der modren bodde med sin enda son.
Den traktens folk kanhända ännu minnes,
Hur rosenkindad, varm, en barnahop
På rymlig gårdsplan, välomhägnad, störde
Med yra lekar och med högljudt rop
Det lugn, som eljest till qvarteret hörde.
Och hela denna ofridskara kom
Ifrån den byggnad, som vi nyss nämnt om.
Men trädde man dit in den tid på dagen,
Då barnen sutto der i arbetslag,
Sågs solsken ännu öfver anletsdragen,
Men dämpad glädjen var af stilla slag.
Och som en patriark med hvitt i håret,
Liksom ett vissnadt löf från förra året
Bland nyfödt gräs på marken ännu qvar,
Liksom i huslig krets en åldrig far

Med barns och barnbarns skara vid sin sida,
Den gamle lärarn satt, den vänligt blida.
Och enkel sjelf liksom ett barn och god,
De ungas små bekymmer han förstod.
Han derför ock var deras hjertan nära
Och kär för dem höll han dem alla kära.
På bästa platsen, i den gamles knä,
Uppkrupen satt den yngsta uti ringen,
Och med den frihet kärlek blott kan ge,
Som fogelungar under modervingen
Till gubbens sida tätt de små sig trängde,
Och öfver skuldran en sitt hufvud hängde.
Men i en halfkrets stodo, två och två,
De äldre gossarne och hörde på.
Och lärarn talte om de tio buden
Och om den onämnbare, enda Guden,
Som är och var och evigt vara skall
Och hvad han skapat skyddar ifrån fall;
Om sabbatsfröjd, då templets klockor skalla
Och lyfta själen ifrån jordens grus
Och till betraktelse och lofsång kalla
De många barnen i Gud faders hus.
Han talte om vår pligt mot far och moder,
Att vi på jorden länge lefva må,
Om hvad med fadersnamn man bör förstå,
Och hur den ringaste är ock vår broder.
Det var en vänlighet i ton och blick,

Från hjertat kommen, som till hjertat gick,
En sanning lefvande i hvad han lärde,
En genompröfvad, som gaf orden värde,
Ur djupet sprungna af en ädel själ,
Som mycket tänkt och känt och menat väl.
Men ack! i verlden föga han betydde,
En ringa, obetydlig, boklärd man,
Som fröjd i studier och hos barnen fann
Och sökte verlden ej och ej den flydde,
Fast äfven han den ärelystnad känt,
Som hägrar mest uti de ungas sinne,
Att lefva uti efterverldens minne,
Men blef ej mer än rätt och slätt student.
Det hade kommit någonting emellan,
Som ingen rigtigt viste hvad det var,
Ett plötsligt moln på himlen, som var klar,
Så som det händer ungdomen ej sällan.
Men från den tiden var hans vinge stäckt,
Hans bana hämmad och hans styrka bräckt.
Och småningom han blef och omedvetet
En öfverliggare vid lärdomssätet
Och stod ibland ett yngre slägte qvar,
En ärrig runsten från förgångna dar.
Till hufvudstaden kom han först, då såren,
Som länge blödt, re'n helats utaf åren.
En lärd som få, han var med litet nöjd,
Gick tyst sin gång, af år och sorger böjd,

Med trohet verkande uti det lilla
I obemärkthet, anspråkslöst och stilla.

Till honom, der han satt i barnens lag,
Till gamle läraren, den vänligt blida,
Johannes' moder trädde in en dag
Med pilten halft förlägen vid sin sida
Och bad, att gossen också skulle få
En plats i skolan bland de andra små.
Af inre glädje hennes hjerta svälde,
När fram för lärarns blick sin son hon ställde;
Hon kunde ej ett bättre val ha gjort,
Här var för pilten just den rätta ort.
För visso var det Gud, som vägen ledde,
Då under skolans låga tak hon trädde.
Om än den gamle mången gåta löst
Och sjelf ur vetenskapens brunnar öst,
Man väntar dock ej öfverflödig möda
Af den, som redan lutar mot sin graf,
Af jordiska bekymrens trötta slaf,
Som trälar än med småbarn för sin föda.
Hur allt i jemmerdalen dock är svek,
Ett skuggspel blott och blinda magters lek,
Som, ondskefulla, väfva sina snaror!
Omringade af tusen dolda faror,
Vi tro oss stiga på en jordfast led,

I dyigt djup vi sjunka plötsligt ned.
Men ej det höfs i förtid att orera,
På lämplig plats får läsarn veta mera.

Den gamle lärarn tog sig pilten an,
Emot den nyanlände famnen bredde,
Med fadershand de första stegen ledde
Och sonlig kärlek för sin möda vann.
Det var den första utflygt i naturen
För fogelungen, fängslad nyss i buren,
De första vingslag han i rymden slog,
De första fria andedrag han tog.
Och skolans väggar, vanligen så trånga,
Så dystra, glädjefattiga för många,
För honom blef en verld af sol och ljus,
Der lif och lust ur glada ögon logo,
Och varma hjertan mot hans eget slogo,
Hvad allt han saknat i sin moders hus.
Liksom en flod emellan ljufva stränder
Hans lif rann hän, och åren, ett i sender,
Som bäckar små sig störtade deri.
Och gossen kände sig så nöjd och fri,
Blef obetänksam, yster, glad i hågen
Och fördes gungande framåt på vågen,
Ett sorglöst, bräckligt, obetydligt flarn,
Med tankar, fröjder såsom andra barn,

Blef med hvar dag allt mera kär för läraren,
Blef skolans blida ljus och glädjebäraren
För åldringen deri; och efter hand
Knöts fastare ihop ett kärleksband
Emellan ynglingen, som kom med våren,
Och gamle läraren med hvitt i håren.
Ty hvad den gamle icke bragt till slut,
Det goda, ädla, som han tänkt och velat,
Men som med brutna krafter han förfelat,
Det skulle han, den unge, föra ut.
Rätt ofta, sedan skolans dag var slutad
Och qvällen kommit, satt Johannes qvar,
Satt länge tåligt mot pulpeten lutad
Med trägen flit och sporde och fick svar,
I hjertat värmande den gamle lärde,
Hvar gång en gåtas lösning han begärde.
Det var med vetandet hans första dust,
En glädtig strid han grep sig an med lust.
Vid gubbens mun den unges blickar hängde
Som biet vid sin blomma. Hvarje ord,
Hvar blick, hvar ton till tacksamt hjerta trängde,
Som regnet faller på förtorkad jord
Och vattnar gräsen, vattnar trädens rötter.
Han satt som Saul vid Gamaliels fötter,
Och själ, som närdes, blad slog ut vid blad,
Som blomman vecklas ut i solens bad.

Det var en farlig vana, som han fått,
Att liksom lefva om det lif han förde,
Att skapa sig af hvad han såg och hörde
Med sina sinnens bruk en bild på nytt,
En mera andlig, se'n den yttre flytt.
Han kunde bygga upp af luftigt timmer,
Af tankar, drömmar, fantasiens skimmer
En inre verld, mer rik på harmoni,
Mer ljus och glad än den vi lefva i,
Med varelser, som sjelf till lif han väckte,
Ett idealiskt, rent, förädladt slägte,
Okroppsliga, af öfverjordiskt slag,
Bland hvilka rörde sig hans eget jag,
En genomskinlig, lätt och luftig skara,
Af månljus väfda, tydliga och klara.
Men ofta, der han satt, en purpursky
Drog som en slöja öfver bleklagd hy,
Och ådrorna, der blodet sjudhett välde,
Vid tinningarne bultade och svälde,
Tills svallningen, som utan orsak kom,
Till ro sig vände lika plötsligt om.
Men såg du då i ögat hur det blänkte,
Liksom en blixt, som tändes och försvann,
Liksom ett stjernskott, som på himlen brann?
Var det ett återsken af hvad han tänkte,
En inre glöd, som ut i lågor bröt,
En ny vulkan, hvars smälta lava flöt

Och först i hufvudet kanhända brände,
I hjertat eller hjernan blixten tände,
Och jagade i ständig ebb och flod,
En underjordisk eld, hans unga blod?
Var det en syn han såg i rosenfägring,
Vid horizontens bryn en praktfull hägring
Utaf sitt eget solbelysta lif,
Utaf sig sjelf i framtids perspektif?
Han hörde bifallssorl omkring sig klinga
Och tusen röster ropande hans namn,
Af ryktet buret uti ärans famn,
Såg fria männer sina hattar svinga,
Med stigande oändligt jubeldån
Välsignande den ringa hyddans son,
Som gaf sitt lif, sitt allt åt fosterjorden
Och lyckats verka något godt för Norden.

Hvad än han drömde, tänkte, kände, såg,
Hans väsen ännu i sin dvala låg,
Om eget sjelf han hade ej en aning,
Han följde blott en dunkel, inre maning,
Som floden söker vägen till ett haf,
Uti hvars sköt han sina vågor tömmer,
Som blomman blygt på ängen står och drömmer
Och ej sin vällukt, ej sin prakt vet af.
I Nordens sång, hvad Sveas skalder diktat,

Hvad de om hjertat och naturen biktat,
Det var som först liksom sig sjelf han fann;
Det var en morgonrodnad klar som brann,
Förgyllande de dimomhöljda bergen,
Och jord och himmel togo deraf färgen,
Och tankar, drömmar fingo ändradt skick
Och lif och död uti ett ögonblick.
De store andar hade gifvit orden
Till hvad han skönast drömt sig här på jorden,
Det var hos dem han lärde sig förstå
Hvad aningsfullt han länge burit på,
Den längtan som byggt bo uti hans sinne.
Han kunde sluta sig i timmar inne
Och glömma lifvet, glömma synd och verld
Med sina stora på sin himmelsfärd.
Stagnelius och Malmström väl han kände
Och Runeberg, så hög, så afmätt klar,
Så ädelt ren, som värmde, men ej brände,
Och den som mästarn för dem alla var,
Som uti konstens underbara rike
Står oupphunnen, praktfull, utan like,
Den svenska sångens söndagsbarn, Tegnér,
Han, som när riken ramlade och troner
Och ingen seger, intet hopp fans mer,
»Sjöng kraft och mod i häpna millioner»
Och tjusade en verld med sina toner.
Hur sköna dessa sånger, som ej dö,

Om konung Carl, om Axel och hans mö,
Så rörande för hvarje känsligt sinne!
Han hade hela sagan i sitt minne,
Han kunde repa upp den ord för ord,
Hur flickan dog långt från sin fosterjord,
Och Axel sörjande satt qvar på grafven.
Med Frithiof svärmade han kring på hafven,
Och Balders hage, Framnäs, Hildings gård,
Der in i fjorden mellan norska fjellen
»Två plantor växte under fostrarns vård,»
De voro honom välbekanta ställen.
Hur skön, hur klingande den sången var,
Den svenska lyran andra toner har,
Och ynglingen sitt hela hjerta skänkte
Åt sångaren, som ensam gick och tänkte
Med pannan sårad af en törnekrans,
Vitalis, kämpen stödd på pilgrimsstafven,
Hvars hela sång en längtan var till grafven,
Så djup, så varm som ännu ingen fans.
En omedveten frändskap tycktes råda,
En anad, halft instinktlik, mellan båda.
Och »enslingen i öknen», ödmjukt blid,
För sjukligt sinne sjöng om Herrans frid:
»Hvi skulle jag ej möta glad min plåga?
Hon är en engel, sänd ifrån min Gud,
Hvi skulle jag den gode fadren fråga,
Hvarför han valde henne till sitt bud?»

Rätt ofta tyckte sig den unge höra
Aflägsna välljud, smekande hans öra.
Hans egna ord, som af en inre magt,
Sig sjelfmant ordnade i rytmisk takt,
Och rimmen kommo såsom blomstrens knoppar
Om våren sätta sig på stängelns toppar.
Men hvad den oerfarne konstlöst skref,
Hvad ej han modlös genast sönderref,
De första små försöken, de omogna,
Han bar dem till sin åldrige förtrogna,
Sin ungdoms tillflykt så i lust som nöd,
Som hjelpte, rättade, gaf råd och stöd,
Hvad oklart var, oredigt, vänligt redde
Och den osäkres steg försigtigt ledde.

När han den unges törst och längtan såg,
Hans varma, outsläckeliga håg,
Han förde honom till den enda källa,
Der floder utaf evig skönhet qvälla.
Han lärde honom Latiens tungomål
Med klang af svärdshugg och af hamradt stål,
Och Hellas' underbara, mjuka rena,
Det fina, välljudsrika, sammetslena,
Af sångmön diktadt vid en källas våg,
Då skönhet ännu öfver verlden låg.
Han förde honom in i diktens lunder,

Han tydde honom Roms och Greklands under,
Den sköna verlds, hvars tempelhus
I sekler redan varit stoft och grus,
Det skönas och all bildnings sista öde.
Han lärde honom umgås med de döde,
De store mästare, som före oss
Upplyste verlden med sitt snilles bloss
Och manas fram på nytt ur sina grifter,
Hvar gång som forskarn tyder deras skrifter.
Men icke skönhet blott och harmoni,
Ej källan för all äkta poesi,
De romerska och grekiska klassiker,
Förmådde släcka ynglingssinnets brand.
De följdes åt i vetenskapens land,
Der solen aldrig ifrån fästet viker,
Och lifvets sjelfva grundvilkor är ljus,
Som skingrar mörkret i vårt griftehus.
Med spillror strödd var vägen de beträdde,
En mödosam, en farlig, stenig led.
Men läraren vid handen varligt ledde
Den unge stapplande, som följde med.
Han lät hans tanke fjerran rymder spana
Och andra rymder bakom dessa ana
Och lade fram i stora, djerfva drag
Verldskapelsens orubbeliga lag,
Som först Laplace upptäckte med sitt snille
Och se'n bekräftats af de lärdas gille:

Hur solsystemer se'n millioner år,
Tallösa stjernor, som på fästet glimma,
Med samma lag, som än i dag består,
I rymden framfödts, eterns fria barn.
De små atomer, som deruppe vandra,
Formlösa töcken, tomma lätta flarn,
I början skiljda, söka upp hvarandra
Och blifva småningom en punkt, en prick,
Som tätnar, hårdnar, får gestalt och skick
Och växer, tills dess ena ända når
Dit se'n den yttersta planeten går,
På afstånd tanken knappast mägtar ana,
I evigt lopp beskrifvande sin bana,
Och lika långt åt motsatt håll berör
Det tomma kosmoshafvet utanför.
Men af sin egen tyngd mot midten dragas
Verldsalltets frön och med i ringdans tagas,
I väldig trollkrets, en oändlig boll,
Som snurrar vildsint, utan uppehåll,
Tills hela massan glöder, lågar, svänger
Och i sin fart ett lösryckt stycke slänger
Än hit, än dit, som kulor i det blå,
Att följa med på samma ban ändå
På skilda afstånd från sin inre kärna,
Sin glödande och tyngre midtelstjerna.

När sedan efter tider utan tal
Vår jord till sist på ytan blifvit sval,
Och utur mullen skjutit blommans knoppar,
Och träden svajade på bergens toppar,
Och lifvet krälade på modrens barm,
Den mors, hvars famn den tiden än var varm,
Med Darwin viste han, hur krafter verka
I tingens inre, fast vi knappt dem märka,
I oafbruten, ständigt fortsatt gång,
Der intet tomrum finnes, intet språng,
Och allt har lif och i en enda kedja,
Som smiddes i urverldens ankarsmedja,
Allt jordiskt bindes till ett enda helt
Med länk vid länk, i grad vid grad fördelt,
I ständig fortgång upp till lifvets tinnar,
Till högre former på det lägres pinnar.
Men all utvecklings innersta motif,
All fortgångs grund är kamp och strid och kif
I luft, i haf, hvar lif fins att försvara,
En kamp för rättigheten att få vara.
Otämda föra elementen krig,
Och sökande sitt rof på enslig stig,
De vilda djuren genom skogen draga,
Förtärande de fredliga och svaga.
Och sjelfva blommorna i vänlig park,
De doftande och oskuldsfulla väsen,
Och ängens barn, de anspråkslösa gräsen,

I stridslust drabba hop på fält och mark,
Och till en valplats bli de gröna lunder.
Den arten frodas, som är stor och stark,
Den späda, bräckliga går hjelplöst under,
En sträng, en obeveklig tingens lag,
Som redan skapts på tidens första dag,
Det första vilkor för det högre lifvet.
Det svagas öde är i födseln gifvet;
Som stenen af sin tyngd till botten går,
Det är på förhand dömdt, det måste falla,
En lag, som gäller allt och gäller alla.
Men kraften dock, det ädlaste består
Och ur förgängelsen på stärkta vingar
Framåt allt jemt mot högre mål sig svingar
Den unge lyssnade till gubbens röst,
På hvad han hörde tyst och länge tänkte,
På samma gång en tår i ögat blänkte
Och halfqväfd suck sig smög ur sorgtyngdt bröst.

När öfver staden dagens sol sig sänkte
Och land och vatten med sitt guld bestänkte,
De gingo ofta ut längs Mälarns strand,
Förtroligt språkande med hand i hand,
Försenade långt in på nattens timma,
Då ljusen började på hvalfvet glimma,
De milda stjernor, som deruppe gå,

Likt stumma väktare på fästet blå.
Hur tjusad då emot det taket höga
Den unge svärmarn lyfte tåradt öga!
Det underbara ljusa stjernetåg
Med sällsam dragning lockade hans håg.
»O, är det icke der vi äro hemma,»
Han hänryckt ropade med bruten stämma,
»Der sist vi bo i oförgängligt ljus,
När själen en gång lemnat jordens grus
Och ifrån klot till klot på hvita vingar
Från salighet till salighet sig svingar,
Der ena stjernans underbara prakt
Af stjernan öfvergås i annan trakt,
En himmelsfärd bland vexlande planeter,
En sällhet öfver allt hvad sällhet heter,
En själavandring på oändligt vis
Till ständigt nya, sköna paradis?
Hvad vi på jorden älskade och drömde
Vi finna der förkroppsligadt igen,
Och lifvets styfbarn, här i mörker glömde,
Bland stjernor nå sin faderliga vän,
Som tager åter mot de vilsekomna
Och låter barnen vid sitt hjerta somna,
Och allt blir åter ljust och gladt och godt,
Blott mer förklaradt och i högre mått.»

Betänksamt åldringen sin panna sänkte,
Stod djupt begrundande en stund och tänkte
Och skakande sitt hufvud då och då,
Med sorgsen stämma talte sakta så:
»Det är de samma ljufva illusioner,
Som värmt och närts af gångna millioner,
Men likafullt en månskensfantasi,
Ett lätt förklarligt, älskligt svärmeri,
Som fyller mest de känsligaste sinnen,
Och sammanhänger med vår barndoms minnen,
Ett missförstånd af själens rätta art,
Som ibland olärd menighet fått fart.
Hon är ej som en fånge innesluten
I kroppens hvalf, en finare substans,
Som frigjord lyfter sig i dödsminuten,
Ett slags eteriskt stoff, i mystisk glans,
En skenkropp, väfd af idealisk dimma,
Som kan likt väderbolln i rymden simma.
Ty hvad materien i sitt fängsel fått
Är sjelft materia, har sitt gifna mått,
Och sjelft ett ting, det delar tingens lott
Att vara bundet af de starka banden,
Som tid och rum i verldens början smidt,
Har delbarhet, utsträckning, form och snitt,
Hvars sjelfva motsats tecknet är på anden.
Och när det lyfter sig mot himlen opp,
Är det ej själ, det intar rum, är kropp.

Men skulle också själen, luftig vorden,
Sig kunna höja i sin flygt från jorden,
Och sväfvande på lätta vingars par,
Som växa ut på Psyche, då hon far,
Se under sig det rum, som kroppen vårdar,
Den trånga grafplats, stilla kyrkogårdar,
Och städer, haf och land, den nedre verld,
Allt mindre jemt på hennes himmelsfärd,
Hvart tar hon vägen? Flyr hon till det tomma,
Det öde, tomma intet eller hvart?
Till slätter der ej lifvets plantor blomma,
Det vida blå, som ej är blått, men svart,
Till rum, der ännu aldrig lyste dager,
Hvars prakt utaf ett färgspel blott beror,
Af ljusreflexer uti luftens lager,
Hvarofvanföre död och fasa bor.
Och knappt till flygt har Psyche vingen bredt,
Förr än den arma blir till is med ett
Och väl behöfver pelsverk att sig skyla
I rymder, der blott herska natt och kyla.
Men kunde själn än trotsa eterns köld,
Och hade hon mot frost och is en sköld,
Hur skulle hon dock komma ur sitt fängsel,
Der jordens attraktionskraft rest sitt stängsel,
En slagbom starkare än jern och stål,
En rågång för hvart jordiskt föremål,
Det minsta stoft, den flygtigaste dimma,

Atomerna, som uti luften simma?
Blott hitintills ej längre går din flygt,
Hur mycket än du har på kedjan ryckt.
I jettearmar jorden barnen tager
Och alla, alla till sitt hjerta drager.
Men vill du veta, son, hvad själen är,
Betrakta fältets blomma då och lär.
Hon är den vällukt, som den lilla sprider,
Är ängens doft i ljufva sommartider,
Hon är den ton från instrumentet går,
När harpospelet rörs och strängen klingar,
Och med allt mer och mera vida ringar
Harmoniskt dallringen till örat når,
Är visarns gång, när han kring taflan skrider
Och visar icke blott hvad tiden lider,
De jemna timmars ohejdbara fart,
Men verkets väsen, hjuls och vigters art.»

Med hvarje dag, som gick, allt mera trägen
Johannes lutad öfver boken satt
Och genom gamla luntor sökte vägen
Till vetenskapens djupt fördolda skatt.
Det var liksom en inre eld, som brände,
En outsläcklig andens törst han kände,
Som ingen hvila skänkte, ingen rast;
Vid sina böcker var han kedjad fast.

Han drefs af ständig, oaflåtlig maning,
En röst, som hviskade, en dunkel aning,
Att snart hans korta vårdagsfröjd var slut,
Och öfver himlens fält en molnbädd dragen,
Förr än det ännu lidit långt på dagen,
Och lampan släckt, förr'n oljan brunnit ut.
Det var som ur det obekantas sköte,
Ur natt och mörker, som han gick till möte,
En skugga redan fallit på hans led,
Allt skummare, ju mer han framåt skred;
Och molnet tätnade och blef allt trängre,
Och skuggorna sig sträckte längre, längre,
Tills plötsligt för sin egen syn förskräckt
Och till sig sjelf och verkligheten väckt,
Med nytänd glöd, som mer och mer sig ökte,
Han lugn och ro bland sina böcker sökte.

Ack! böcker stilla icke hjertats slag,
Och i de tysta, djupt fördolda kamrar
Det pickar jemt och bultar, slår och hamrar,
Och blodets vågsvall har sin egen lag
Och brusar, skummar, stormande på botten
I väldig störtsjö emot gråstens brotten
Med höga vågor, som derinne gå,
Fast allt är lugnt och stilla utanpå.
Till brottning i den unges sinne drogo

Två skilda strömmar och mot hjertat slogo
Och förde klagande mot enslig strand
Mång ungdomsdröm, ett stelnadt lik, i land.
Den ena strömmen kom från edens dalar,
Det underland med sina näktergalar,
Hvars portar ej för menskan stängts igen
Och af hvart barn tas i besittning än.
Den andra strömmen kom med strida vågor
Inkräktarn lik i hejdlös yras svall
Med månget vågsprång, månget vattenfall,
Som gnistrade i morgonsolens strålar,
Okuflig, otämd, brytande med dån
De gamla stängseln, fria nejders son.
Men här och hvar i spåren af dess flöde
Förfallna lågo murkna gudahus
På undergräfda stränder uti grus,
Af menskor skydda, fruktade och öde.
Den ena strömmen ville våldsamt fram
Med våg på våg och skumstänk på sin kam
Och mer de öfre lagrens fart förökte.
Den andra mera djupt sin bana sökte
Från motsatt håll beredande sig plats
Med hela vattenmassans bottensats.
Der båda strömmarne tillsamman flöto,
De starka böljor sina krafter bröto
I vildt tumult, en strid på lif och död.
Det sjöd i djupet, kokade och jäste,

Och yret stänkte, bränningarne fräste,
Och ingen gud i stormen ännu bjöd
Med utsträckt hand de vreda böljor hvila,
Och ingen dufva sågs kring vattnen ila
Med fridens tecken öfver svartnad våg,
Blott mörker, mörker öfver djupet låg.

Från mörkret ynglingen till Gud sig vände,
Sin varma bön in i hans himmel sände
Med undergifven, from och barnslig röst.
Han bad om klarhet i förmörkadt bröst,
En strimma sol för trefvaren i gruset,
En droppe endast utaf himlaljuset,
Att skingra töcknet i hans inre jag,
Och utaf natten åter göra dag.
Men ljuset ändock på hans böner dröjde,
Och ingen englasyn i moln sig höjde.
När qvällen kom med hvilan, mödans lön,
Han läste from och god sin aftonbön.
Han bad med Davids son, med Juda förste,
Bland Herrans folk den visaste och störste,
Om rikedomar ej, om gods och gull,
Om kraft allenast att i lust och smärta
Bevara oförkränkt ett redbart hjerta
Och söka ljuset för dess egen skull,
Att sanning dyrka och det rätta vilja

Och misskänd ej från dygdens väg sig skilja,
Och fast i obetydlig mån, i smått,
Försöka dock att göra andra godt.
Men när han läste uti Romarns skrifter
Om store punerhöfdingens bedrifter,
Hamilcars, som till helig strid tog med
Sin unge son, men fordrade hans ed
Att, huru än gestaltades hans öden,
Han skulle hata Romarne i döden,
Då drömde ock Johannes om ett svärd
Att kämpa, om det gälde, mot en verld.
Han skulle krossa öfvermodets bojor
Och bli en hjelp i de förtrycktas kojor.
Hvar mödan dignade, hvar dygden led,
Hvar sårad oskuld för sitt rykte stred,
Hvarhelst det fans ett lidande att värna,
Sitt lif i striden offrade han gerna.

Af mödosamma studier trött, en qväll
Johannes satt uti sin moders tjell
I drömmar sänkt, med handen emot pannan.
Och tankar stego upp, en efter annan,
Än glada, än med alvarsamma drag
Och än som åskmoln på en sommardag.
Han tänkte på sin egen framtidsbana
Och hur bland vildar och bland hednafolk

Han skulle blifva evangelii tolk,
En bärare af korsets helga fana
Till glödhett Africa, der solens brand
Förtorkar floder, bränner öknens sand,
Till någon ö, der dadelpalmer susa
Och ljumma vindar söderhafvet krusa,
Kanhända också till det land vid poln,
Der evig snö ej smältes utaf soln,
Och Lappen åker öfver frusna vågor
Med spann af renar uti norrskenslågor.
Men hvar, hvarhelst han komme till att bo,
Han hade Gud, sin bibel och sin tro.
Sin tro? Han vid det ordet länge dröjde,
Och ur hans bröst en långsam suck sig höjde;
Och syner trädde fram i brokig dans,
Skuggbilder af det lif, som, än ej hans
Och dimomhöljdt, en dag fullbordas skulle.
Han såg en man stå ensam på en kulle
Och nedanföre uti djupa led
Af män och qvinnor och af barn en skara,
Solbrända, målade, till midjan bara,
Stod böljande som fält af mogen säd.
Men han på kullens spets i handen hade
En bok han viste på och ord han sade,
Hjertgripande, man kunde lätt det se,
Ty hela menigheten föll på knä,
Och öfver dem han sina armar bredde

Välsignande och ned från kullen trädde.
Men ynglingen med blicken höjd mot skyn
Satt länge stirrande på denna syn,
Orörlig, halft frånvarande och stilla.
Var det en drömbild eller optisk villa,
Ett färgspel uti skyn och ögat svek?
Var han ett mål för onda magters lek?
Den mannen högst på kullen väl han kände.
Det var den syn som drömmen honom sände
Hvar gång han målade sin framtids drag,
Han såg sitt konterfej, sitt eget jag,
Fast äldre, blekare, mer böjd och slagen.
Af ömkan för sig sjelf han blef betagen.
Men hur han såg, blef det en annan bild,
En annan tafla, från den förra skild;
Försvunna voro solvarmt lands konturer
Och halfvild hop svartmuskiga figurer;
Den plats han stått på, hade uppgått i
Ett annat, mera välkändt sceneri.
Den dystre mannen som från kullen talat
I fjerran bygd och varnat och hugsvalat,
Förvandlades, han såg ej hur, ej när,
Till stiftelsens utsände resenär,
Densamme som den qvälln i bönkapellet,
Då han som barn togs med till helig ort,
På modrens sinne sådant intryck gjort.
Och här var samma menighet och stället,

Der lugnt han somnade vid psalmers ljud
Och drömde, att han engel var hos Gud.
Men innan ens Johannes undra hunnit,
Liksom ett töcken hade allt försvunnit.
Försjunken i sig sjelf han länge satt,
I molnen följande den syn, som flyktat,
Med yttre ögat som till slummer lyktadt
Och öfver läpparne ett halfqväfdt skratt.
Hvad log han åt? Åt drömmarne, som foro,
Men ej i allt kanhända drömmar voro?
Åt lifvet så som det sig redan tydt?
Åt barndomsminnet, som dök upp på nytt?
Att fantasiens dimgestalter reda,
I yttre drägt sin hjernas foster kläda,
En flyktig teckning af sin syn han drog,
På öppet papper några utkast strödde
Mekaniskt, drömmande, hvad stunden födde,
Grundlinier af en bild som former tog,
Mer tydliga, ju mer han pennan förde,
Afspeglande hvad i hans själ sig rörde.
Der trädde fram magistern drag för drag
Så som han var den olycksfulla dagen,
Med blicken ödmjukt emot jorden slagen,
En verkan af hans fromma sinnelag.
Det låg ett eget uttryck dock i vecken
Kring munnens hörn och uti ögonvrån,
Ett bittert, lurande och iskallt hån,

Det dolska lodjurs-sinnets kännetecken.
På denna bild Johannes länge höll
Sitt öga fästadt och i tankar föll:
»Är detta meningen med hvad jag skådat?
Och har mig dubbelsynen förebådat,
Att sådan skall jag blifva sjelf en dag,
Att sådan är utvecklings-seriens lag?
Om några år är idealet borta,
Och med mitt mål jag kommit ock till korta.
En gång kanhända äfven denna man
För bröders väl uti sin ungdom brann.
Se'n värme, kärlek, svärmeri gått under,
Är slutet endast skådespelarfunder?»
Men medan handen öfver bladet for,
Och hägrande dök upp uti hans sinne
Af bönemötet sabbatsqvälln ett minne,
Der framstod också bilden af hans mor,
Halft medvetslöst, men tydligt porträtterad,
Kanhända blott helt litet karrikerad;
Det var som öfver taflan låg ett skir
Af genomskinlig, luftig, lätt satir,
Som utur smärtans koger nyss han tagit
En uddhvass spets och dermed bilden dragit.
Då så han satt och såg sig icke om,
Han märkte ej, hur tyst en skugga kom.
Försigtigt öfver drömmarns skuldra lutad,
Orörlig till dess teckningen var slutad,

Med ens magistern stod bakom och log
Och, när han tyckte tecknarn ritat nog,
Utsträckte armen blott och bladet tog.
Förvirrad, häpen ynglingen sig vände,
Men såsom bly en hand på skuldran kände:
»Hur står det skrifvet uti Herrans ord?
Att du må länge lefva på guds jord,
Din fader och din moder skall du hedra,
Men ej med fräckt begabberi förnedra.»
Föraktfullt blickande på syndarn ned,
Han gick och lugnt lät bladet följa med,
Det fynd han fått åt modren öfverräckte,
Som genast ock sin egen bild upptäckte,
Såg meningen, förakt och spott och hån
Utaf sin egen pligtförgätne son.
Det var liksom ett plötsligt stygn hon kände,
En tagg, ett något, som i hjertat brände,
Ett slag af den hon ej det väntat från.
Förutan klagan tyst hon kalken tömde,
Men hvad hon kände i sitt hjerta gömde.

IV.

Skuld.

Till yngling upp Johannes hade skjutit,
En smärt gestalt; hans väsende sig knutit
Mer fast och satt än i de dar, som gått,
Och, mogen re'n, han nu den ålder nått,
Då tid är inne enligt gängse mening
Och kyrkans kraf med landslag i förening,
Att ynglingen vid altarbordets rund
Bekräftar sjelf sitt döpelseförbund.
Hur står den festen i de flestas sinne
Som deras käraste och skönsta minne!
Men allas väg blef icke utmätt så.
Johannes skulle nu för presten gå;
Och det blef dagar utaf vedermöda
För ynglingen; han hörde lifsens ord
Och tog dem mot som regn på törstig jord,
Men i hans själ ej växte någon gröda.
Och såningsmannen sådde ut sin säd,
Och marken var ej hård och stenig led,
Men kornet ändock slog ej rot och grodde,

Ty det var något han ej riktigt trodde.
Men tron, hör det den dödlige väl till
Att ega henne, blott han ärligt vill?
Hon kommer ej tillbakas, en gång flyktad;
Hon är som grafvens dörr, bakom oss lyktad,
Den öppnas ej till återgång på nytt;
Hon är som ögonblicket, när det flytt
Och obegagnadt lyftat sina vingar,
Ej menskokraft dess snabba flygt betvingar.
Förgäfves ack! du beder. Med din tår
Du kallar ej tillbaks den tid, som går.
Den ordning, som en gång blef satt för tingen,
Den evigt lagbestämda, rubbar ingen.
Hvi följer höst på sommarn och ej vår?
Hvi återkomma ej hans barndomsår,
När mannen hunnit upp på lifvets branter
Och från sin höjd ser ut med vidgad blick,
Med andra syner utåt skilda kanter,
Och berg och dalar få ett annat skick,
Och andra känslor i sin själ han hyser?
Till solens väsen hör det, att hon lyser,
Och i vår ande efter samma lag
Förnuftet verkar och af natt gör dag.
Så växer trädet, der det står på kullen,
Ej nedåt skjutande sin stam i mullen,
Mot himlen sträcker det sin spira opp,
Och lundens foglar sjunga i dess topp.

Att ej ovärdigt inför Herren träda
Och, som det höfves, kristligt sig bereda
Med andens hela sammanträngda magt
Till förestående högtidlig akt,
Sin känslas barnaröst Johannes lydde
Och först i bön till bibelordet flydde,
Med ifver slog på denna nådens dörr;
Men hur han klappade, han fann den reglad,
De helga skrifters vishets brunn förseglad,
Och han stod famlande i natt som förr.
Men mer och mer hans ifver blott sig ökte;
På annat håll med eldad håg han sökte,
Med ständigt ny och outsläcklig glöd,
Vetgirig, forskande med trägen möda
Ej efter stenar för sin själ, men bröd,
En riklig, närande och verklig föda.
Den kunskapsbrunn, till hvilken helst han kom,
Från hvilken också sent han vände om,
Var häfdernas och verldshistoriens källa,
Der djupa sanningar som vågor qvälla,
Och menskligheten ser sin spegelbild,
Osminkad, klar, från påhängdt glitter skild.
Att dogmernas utvecklingstrådar samla
Han gick tillbaks till deras bildnings härd,
Från den moderna tiden till den gamla,
Antikens rika, underbara verld,
Der menskoanden tog de djerfva sprången

Till högre mål i forskningen och sången.
Hvad lif der fanns, hvad rörelse, hvad glöd,
Då ej naturen såsom nu var död!
Ej dväljas andar nu i berg och dalar,
Ur skog och lunder ingen stämma talar,
Och inga gudar stiga ned ibland
Till jordens döttrar uti älskogsbrand
Att menskligt njuta på de gröna stränder.
Den tiden ack! ej mera återvänder,
Då allting stort var gode gudars lån,
Och hvarje hjelte var en gudason.
En gudason var Hercules med klubban
Så väl som Jesusbarnet uti krubban.
Och Macedoniern, när han svärdet drog
Och riken grundade och städer tog,
Han kände sig från gudar redan stamma,
Förr'n Ammons prester hade sagt detsamma
Och djupt i Libyens öknar talat ut
Hvad hela verlden viste re'n förut.
I staden på de minnesrika kullar,
Der mellan hjeltegrafvar Tibern rullar
Bland spillror af en verld, som nu förgått,
Der allt blef taget i förstoradt mått,
Der kunde ock den romerska senaten,
Den mägtiga, som, sjelf en stat i staten,
Kring verlden sände sina herskarbud,
Utaf en menska göra lätt en gud.

Se'n till Olympen lefvande blef tagen
Den förste romarkungen*), från den dagen
Stod vägen öppen, himlen var ej stängd,
Och gudar sedan dess fick Rom i mängd.
Och hvarje kejsare, hur grym, hur mordisk,
Hur låg han var, hur föga öfverjordisk,
Se'n han i menskors verld regerat ut,
Blef gud på grund af ett senatsbeslut,
Fick tempeltjenst och religiösa fester,
Fick offer, rökverk, sina egna prester
Och altaren och praktfull gudastod,
Om än han hade dränkt en verld i blod.
De döda skulle ännu som penater
Ur grafven skydda sina forna stater.

Men se! Det dagas re'n vid österns rand.
Ett ljus går upp i Galileens land
Och skingrar töcknen, skingrar nattens dimma;
Och skogens toppar börja redan glimma.
Det ljusnar öfver berg och dal och sjö,
Bebådande den första morgonväkten
För än ofödda, lyckligare slägten,
Som ej i döden längre skola dö.
Allvarlig, tankfull, högstämd går profeten,
Ett mål för undran der han vandrar fram,

*) Romulus.

Med hjertat lågande för menskligheten,
En gåta för en ofördragsam stam,
Och ömsom bannar, ömsom mildt hugsvalar
Och tröstens ord till de betryckta talar.
Han lärde menskan i sig sjelf att gå,
Om hon sitt eget väsen vill förstå,
Att i sitt hjerta bygga upp en kyrka
Och der i anda och i sanning dyrka
Ej stenbeläte, utaf menskor gjordt,
Ej särskild gud för viss nation och ort,
Ej svaga dödlige med lifvets plågor,
På hvilkas altar brunno vantrons lågor,
Men honom, som i evighet består,
Som öfver tid och rum och grafven når,
Så långt som stjernbeströdda hvalfvet späns,
Från verldens ena till dess andra gräns.
Men ej kom menniskones son i verlden
För att på stridens rike göra slut,
Till nyttans verktyg att förvandla svärden,
Ty blod och jern fanns efter som förut.
Hans sändning var att gifva Gudi äran
Och jordens fattige den höga läran
Om *en*, allsmägtig och barmhertig Gud,
Som ej i åskor sänder sina bud,
Men som en fader huldrikt sig förbarmar
Och tager barnen mot i sina armar.
Det var den första gången detta ord

Om fadrens kärlek hördes på vår jord.
Hur skulle han, som falska gudar krossat,
Från vantrons ok en fallen verld förlossat
Och renat templet, renat jemrens dal,
Sig ställa sjelf på stodlös piedestal?
I hvilka häfder finnes det bevaradt,
Att sjelf för Gud den ädle sig förklarat?
När sist för mästaren hans tid var all,
Och lömska fiender beredt hans fall,
I påskanatten tunga steg han ställde
Till oljoberget, medan månen hälde
Sitt silfverskimmer öfver Kidrons dal,
Och stjernorna på nattlig himmel brunno.
Den sorguppfylde i sin andes qval
Till jorden föll, och ångstens perlor runno
Som blodsvett utför själsmartyrens kind,
Som ingen svalka fick af qvalmig vind.
Hans ande var bedröfvad intill döden,
Han såg fullbordas redan sina öden
Och så till Gud med knäpta händer bad,
Allena vakande i somnad stad:
»O! kunde det i dina råd sig skicka,
Jag sluppe fader! denna kalken dricka,
O, tag den då ifrån mig! tag den! tag!
Dock ske som du vill, icke såsom jag.»
Hvem var det då som detta nödrop gälde?
Till hvilken var det som han bönen ställde,

Förr'n till sin död han krossad drog åstad?
Det var väl icke till sig sjelf han bad?

Från dotta bittra skådespels elände,
Från korsets stam, på hvilken mästarn dog,
Johannes modfäld tåradt öga vände,
På upptäcktsfärd till andra nejder drog.
Vid forskarns maning forntidsgrifter sprängdes,
Och bleka skuggor från de dödas stad,
Fantastiska på skådebanan trängdes,
Högtidligt skridande, en väldig rad
Af undergörare med trolldomsstafvar,
Stjernkunnige, som lemnat sina grafvar,
Besvärjare af döda, folk som spå,
Insvepta mystiskt uti mantlar vida
Med kabbalistiska figurer på.
De sågos alla öfver scenen skrida,
En sällsam, tusenkunnig, magisk hop,
Som stod för sina underverk i rop.
Ej Jesus Christus, frälsarn var den ende,
Ty under gjorde andra gudasände.
Den store folkbefriarn Moses sjelf
Var genomskicklig re'n vid Nilens elf
Och skilde åt det Röda hafvets vågor,
Om man hans eget vittnesbörd får tro.
Till himlen upp Elias for i lågor.

Och svartkonstnärerna hos Pharao,
Hvad skriften vet omständligt att berätta,
Bedrefvo knep och fukter ej så lätta.
Spåqvinnan uti Endor var der med,
Hon som den döde Samuel uppväckte
Och Saul, dystre konungen, förskräckte,
När mörk han vandrade på farlig led;
Och Apollonius ifrån Tyana
Och Simon Magus, fast hans konstnärssätt
Var svart magi, han trollade ej rätt,
Nybörjare ännu på svårtrådd bana,
De voro de och flera andra der,
En mångerfaren, frejdad, väldig här.
Den konst, som öfvats förr af dessa männer,
Som verlden nu till namnet knappast känner,
I Norden ännu har sin boning fäst,
Men öfvas här af gamla qvinnor mest.
I urskogs natt bland vilda folk den trifves,
Af Lappen i sin kåta än bedrifves,
Men misskänd, sjunken uti stoftet ner,
Hvad med det härliga på jorden sker,
Det drages ned på djupet ifrån toppen.
De flesta trolla nu vid kaffekoppen.

Och åter kommo långsamt en och en
Med kräcklan uti hand svartklädda män,

Från fjerran trakter kallade tillhopa,
Från skilda håll i Asien och Europa,
En dyster skara, sluten, allvarsam,
På vägen till Nicæa långsamt fram,
Att än en gång ur det förflutnas sköte
Tillsammans träda till ett kyrkomöte.
De döda benen fingo åter lif,
Och det blef åter ett oändligt kif
Och strid och larm som i förflutna dagar,
Då mötet stiftade för verlden lagar
Med räknekonst, som tör sig sällsam te:
Den Ende, lifvets, varelsernas fader,
Som tronar öfver verldars myriader,
Blef icke en nu längre, utan tre!*)

Johannes frossade af hvad han läste,
Med hjertat för hvar dag allt mer i brand.
Det var som öfver vida haf han reste
Till ständigt nya, obekanta land.
Men sollyst kust, som utur vågen blänkte
Och nyupptäckarns hela sällhet skänkte,
Var blott en åkerteg, der andra sått,
Och före honom redan tusen gått.
En gång en kättersk skrift han kommit öfver,

*) Treenighetsläran antogs, som bekant, på kyrkomötet i Nicæa.

Hvars skadlighet ej många ord behöfver,
Fast ej dess djup han kunde än förstå,
Och der han läste ungefär som så:
Ej mästarn sjelf har funnit upp den läran
Om Herrans vrede, som försonas bör,
Om enda sonen, som skall dö derför
En qvalfull död med ångest och förfäran.
Ej vredgas Herren. Menskan, som går vill,
Är sämre ej, än hvad hon skaptes till
Med anlag, lidelser, ett blod, som sjuder,
Och köttet svagt, och frestelsen, som bjuder
Förförisk, lockande, sin trolldoms saft
Åt rusets offer utan motståndskraft.
Hur skulle han, som verldarne besjälar,
På masken vredgas, derför att han krälar?
Och bräckligt käril utaf jordens mull
Rår det väl för, att ej det är af gull,
Att när på våldsam flod det nedåt föres,
Det stötes, bräckes och till sist förstöres?
Blir syndarn dock från synden fri derför,
Att någon annan, som är skuldlös, dör?
Är dygd och last ett plus och minus bara
På handelsvågen, skilda konton blott,
Förlust — och vinst —, som mot hvarandra svara
Vid slutuppgörelsen af ondt och godt?
Den ena sidans deficit får jemnas
Af öfverskottet, som på andra lemnas.

Bortkomna, arma, svaga mensklighet,
Af högmod snärjd i dina villors nät!
Det läror är, i tidens urnatt födda,
På falsk moral och slägtens vantro strödda,
Dn hedendom, som ännu går igen,
En blodig offerkult, som spökar än,
Med minnen ifrån folkens jemmerdagar,
Då våld och blod och mord skref sina lagar,
Och Herren sjelf, den Högste, endast var
En grym tyrann, en österländsk barbar,
Som slafven, kufvad under herskarns tuktan,
Sin dyrkan gaf af kyrlek ej, men fruktan.
Bland skumma länders snår, på höjd, i däld
Hvart altar flammade af offereld,
Och hur den offrande var syndbelastad,
På offerdjuret all hans skuld blef kastad,
Ett snöhvitt lamm, en fläckfri tjur, ett kid,
Som tjenade till medlare dervid,
Från Abels offer, när han lågan tände
Och förstlingen af sina hjordar brände,
Då döden sjelf kom lös och brodermord
För första gången fläckade vår jord,
Till blodig gudstjenst, firad af Druider,
I annat land och mera sena tider,
Då uti djupa skogar menskoben
Kringvräkta bleknade vid altarsten,
Och smärtans rop af tempelhymner dränktes,

Då prestens knif i offrets hjerta sänktes.
För hednafolken offringen är kär,
Ej än ur modet i den tid, som är.
Med svängda yxor Indianen dansar
Kring fången, der han steks vid sakta glöd
Och sigtas på med pilar och med lansar,
En ärorik, en härlig, långsam död.

I ynglingssinnet dessa tankar trängdes,
Ej tankar kanske, genomsedda klart,
Omogna hugskott blott af svärmisk art,
Ett vin, af hvilket kärlet nästan sprängdes,
En skummande och majfrisk undersaft,
En trolldryck, verkande med rusets kraft.
Och länge famlande i natt och dimma
Den unge tyckte sig se stjernor glimma
Med sällsam glans vid horizontens bryn,
Ett fackeltåg, som strålade i skyn
Och ljufligt skimmer öfver nejden hälde,
Kring land och haf och på den öde stråt,
Der han gick ensam grubblande framåt.
Men plötsligt växte stjernorna och svälde
Till stora, glödande, eldröda klot,
På himlen flammande med skräck och hot;
Och fält och landskap annat uttryck togo.
Blytunga åskmoln genom luften drogo

Med blixtar korsvis jagande hvarann,
Tills hela himlen uti lågor brann.
Sin fasa ej han mägtade betvinga,
Han höll för ögonen och ville springa
Sitt lif att rädda på förfärlig stig,
Men drogs tillbaks till elementens krig.
En trolldomsmagt, en högre, jernhård vilja,
Från hvilken ej han mägtade sig skilja,
Den fåfängt spjernande i fjettrar höll;
Och sist han dignande till jorden föll.
Han kände öfver hjertat en beklämning,
En sällsam, oförklarlig, dyster stämning,
En hemlig oro, mera qvalfullt spord
Och mer förkrossande den arme tyckte,
Ju närmare det ögonblicket ryckte,
Han skulle spisa vid försonarns bord.

Den stora dagen ändtligen var inne,
Som var bestämd för barnen att gå fram,
Rentvagne, helgade till själ och sinne,
Med vingen frigjord från allt jordiskt dam.
Från skilda kanter menskor hade skockats,
Till andakt stämda, hela kyrkan full,
Och mer än vanligt mangrant hade lockats
Till Herrans hus för nattvardsbarnens skull.
Längst fram i choret, på sin bänk den siste,

Bland nattvardsungdomen Johannes satt.
Hur dit han kommit, knappast sjelf han viste.
Det var en fasansfull, en gräslig natt,
På hvilken denna dag omsider randats.
Till sjelfransakning så i ondt som godt,
Till tros-räfst ynglingen inom sig gått.
Förfäran, ångest, tvifvel hade blandats
Med blygsel för sig sjelf att synas feg
Och fruktan att ta ut ett öppet steg,
Att inför alla träda fritt tillbaka
Och kyrkans bjudna medborgskap försaka,
För hvilket åter varnade en röst,
Som hviskade i djupet af hans bröst.
I själsanfäktelser hans natt förflutit,
Och mången lans i ensam kamp han brutit
Mot yttre härar ej med stålklädd arm,
Emot demoner i sin egen barm,
Fullrustade, som sjelf han frambesvurit,
Lössläppta andar inom sig han burit.
Och att den arme lidit nederlag,
Sågs tydligt på hans bleka anletsdrag,
Ett slagfält likt med spår af strid, som brunnit,
Der, om ej blod, dock tårar hade runnit.
Han långa timmar fram och åter gått
Och i förtviflan sina händer vridit,
Missdådarn lik, som bär på något brott;
Blott Gud allena viste hvad han lidit.

När nattens skuggor började att fly
Och morgonrodnaden i öster gry,
Och andra dagen öfver staden bräckte,
På orördt läger ynglingen sig sträckte,
Utmattad, genomtärd, och fick en stund
I trötta ögat ändtligen en blund.

Predikan re'n med öflig bön var slutad,
Och presten genom altarringens port,
I mess-skrud klädd, trädt fram till helig ort.
En stund han stod, mot smyckadt altar lutad,
I ensam, tyst betraktelse försänkt,
Som sjelf af något heligt öfverstänkt,
Tills sången, som mot templets hvalf sig svingat,
Med sista orgeltonerna förklingat.
Högtidlig då och långsamt, allvarsam,
Emot församlingen han trädde fram,
Och rörd med mägtig stämma bönen läste
För barnen, som den första gången då
Till Herrans helga nattvard skulle gå.
Andäktigt, fromt församlingen sig reste,
Och hög han stod der, sträng i ton och skick,
En domare med lagen i sin blick,
Profetiskt varnande: »Den som ovärdigt,
Det är som med ett hjerta obotfärdigt,
Af detta brödet äter», då med ett,

Liksom en uppenbarelse han sett,
Som af osynligt finger han berördes,
Som glödhett jern igenomträngt hans kropp,
Johannes spratt ur sina drömmar opp.
Och åter samma djupa stämma hördes:
»Den som ovärdig äter detta bröd,
Sig saker gör till Herrans Jesu död,
Den som ovärdig denna kalken tömmer,
Sig domen dricker, han sig sjelf fördömer.»
Johannes' hjerta liksom sammandrogs,
Af obeskriflig ångest han betogs.
Den var för honom denna varning ämnad,
En nådens dörr, den sista, öppen lemnad
Blott några flygtiga minuter än,
Förr'n den för evigt bommades igen.
Han såg ej upp, men tyckte dock han kände,
Hur allas blickar sig mot honom vände,
Så hvassa, genomträngande som spjut,
Hur som förrädaren han pektes ut,
Lärjungen, som sin mästare förrådde,
Och Kainsmärket vid hans panna lådde.
En fasans rysning skakade hans kropp.
Han ville resa sig från bänken opp
Och inför prest och folket allt förklara,
Sitt hjertas hela saga uppenbara
Otvunget, öppet och med tillförsigt,
En sanningsenlig och oskrymtad bigt:

Han vore såsom nattvardsgäst ovärdig,
Han vore ännu ej beredd och färdig;
Han åte blott och drucke sig sin dom.
Men tungan var som fastläst vid hans gom.
Han såg de många hufvuden, som sträcktes,
Och af de många blickarne förskräcktes,
Än stränga, hotande med vredgad min,
Än kalla, tyckte han, med hånfullt grin.
Men då, liksom på andars vingar buren,
Med tonfall studsande mot tempelmuren
Ifrån församlingen bröt sången fram,
Ur andaktsfulla hjertan: »O, Guds lamm,
Du, som borttager verldens synder!» Sången
Var icke som ur menskobröst utgången,
Den var, Johannes tyckte, som en flod
Af Herrans klarhet, styrkande hans mod,
Ett ljushaf, som hvart föremål förgylde,
En balsamluft, som tempelhvalfvet fylde
Med helig frid, som jorden ej beskär,
Med saligheter från en högre sfär.
Han tyckte sig på toners vågor sväfva
Och uppåt jemt, allt högre uppåt sträfva,
På färden ledd utaf en engels hand
Emot ett bättre, lyckligare land.
Men plötsligt tyckte han, han sänkte vingen
Och kom tillbaka från sin himmelsfärd,
Från salighet till verklighetens verld.

Då trädde barnen fram för altarringen.
Han halft mekaniskt gjorde såsom de
Och ödmjukt bland de andra böjde knä.
Men presten gick till en och en i sender
Och räckte brödet fram med vigda händer.
För hvarje gång han nådemedlet bjöd,
Välsignelsen med samma formel ljöd:
»Vår Herre Jesus Christus, hvars lekamen
Du här anammar, dig bevare! Amen.»
Den samma ängslan nyss hans själ betog,
Johannes' hjerta åter sammandrog.
Det brusade i ådrorna och sprängde,
Och hvalf och väggar, folk och prest sig svängde
I ringdans hvirflande förbi hans syn,
Ett brokigt skuggspel, måladt uti skyn.
Af ångestsvett hans bleka kind betäcktes,
En kolsvart dimma öfver ögat drog,
Då slutligen åt honom brödet räcktes
Och som de andra äfven han det tog;
Men ej att äta kunde han förmå sig.
Han helt försigtigt stoppade det på sig.

Hvad vidare vid altarbordet hände,
Hur till sin plats han sedan återvände
Och halft besinningslös till hemmet kom,
Han viste föga eller intet om,

Den olycksfödde, yrande, förryckte.
Ur vilsam labyrint den väg han tyckte
Den säkraste, sin enda räddnings led,
Blott förde djupare i mörkret ned.
Hur dårligt ock att vredens stormar möta
Och verldens meningar så öppet stöta!
Ej med din fot du hejdar flodens lopp,
Du slukas förr utaf dess böljor opp;
De många verldsmaskinens hjul, som röras,
Ej af ett stoftkorn i sin gång de störas;
Du krossas af det stora helas kraft,
Och hjulen gå med samma fart de haft.
Om ynglingen blott handlat mera händigt,
Mer fint, försigtigt, framför allt anständigt
Och visat endast hvad man kallar takt!
Men ack! han var så tafatt, när det gälde,
Och derför hundra vittnen honom fälde,
Som alla gåfvo på hans handling akt,
Med hundra munnar gapande, förskräckta,
Och hundra halsar uti luften sträckta.
Man tittade, man frågade hvarann:
Är det en hädelse, som får gå an
I kristen kyrka, i ett kristet rike?
Ett sådant företag är utan like.
Det föga fattades i heligt nit,
Man slitit syndarn sönder bit för bit.
Hvad häpnad se'n, uppståndelse i staden,

Och allt det myckna skrifvandet i bladen!
Vid tékonseljerna hvad snack och tal!
Och öfver allt hur skreks ej på skandal!
Så vigtiga intressen här berördes,
Att Consistorium sjelf i saken hördes
Och fick en uppgift svår att svara på:
Hur riktigast med den förfaras må,
Som vid sin nattvard hälften har försakat,
Som vinet väl, men icke brödet smakat.
Har han af kyrkan medborgskapet fått?
Har han sin nattvard eller ej begått?
Hur kraftigt ätandet kan stundom verka
Och icke ätandet, man här kan märka.
Den första menskan åt och blef fördömd,
Ett straff, som verkar genom tiders tider,
Af hvilket menskoslägtet ännu lider,
Så icke en af alla ens blir glömd.
Johannes åter, som begär ej kände
Och icke åt, det samma honom hände,
Han ock blef dömd, hvad ingen klandra lär;
Ty nattvardsbrödet ändock ämnadt är,
Det ej behöfde väl att särskildt visas,
Till hemtning ej, men att på stället spisas.

V.

Straff.

Det halft besinningslösa företag
På minnesrik, olycklig nattvardsdag,
Som på sin tid ett sådant buller väckte
Och näring gaf åt lastarenas slägte,
Af andra, nya intryck trängdes bort,
Bland dagens värf förgätet inom kort;
Som ringarne på vattenytans skifva,
Der stenen sjunkit, länge ej förblifva;
På brutna spegeln snart de jemnas ut,
En flygtig rörelse för en minut.
Bland hopen af likgiltiga, som glömde,
En fans det ändock, som det skedda gömde
I trogen vård i djupet af sin själ,
Liksom i slutet skrin en rik juvel,
Som fotografens plåt på stålblank yta
Den bild, hvars skuggor mot dess plan sig bryta.

Johannes' moder hade fått ett slag,
Ett enda blott, ett hårdt, som stammen bräckte
Och trädet vissnande till marken sträckte,
Af åskan träffadt på en molnfri dag.
Det var liksom i hjertat något stungit
Och som med ett det liksom söndersprungit,
Utbrunnet, krossadt, härjadt och förödt
Och med ruiner af sig sjelf beströdt.
Hvart band med det tillkommande var brutet,
Nu mer för henne fans blott ett förflutet.
Hon genomleft ett af de ögonblick,
Som ge vår varelse ett ändradt skick,
Som med hvar tanke sedan dess sig många
Och göra, att det skedda jemt är när,
Som i en brännpunkt liksom sammanträngа
Vårt väsens strålar, splittrade i sär,
Hvad helst som lefver, rör sig i vårt sinne,
Förenadt allt omkring ett enda minne.

Det olycksdåd hon sonen sett begå,
Hon tänkte ständigt rufvande derpå
Bland dagens värf och under nattens vaka;
Till samma skräckbild kom hon jemt tillbaka,
Som mot orubbligt, oafvisligt mål,
Mot polens stjerna står kompassens nål,
Som på ett stannadt urverks runda skifva,

Der timmarne sin tysta gång beskrifva,
Urvisarns finger visar ständigt på
Den timme klockan upphört till att gå.

Allt från den olycksdigra sabbatsstunden,
Som ifrån modrens öga bindeln slet
I kyrkan inför samlad menighet,
Det var som hennes tunga blifvit bunden,
En rigel satt för hjertats stängda port
Och verlden utestängd från fridlyst ort.
Ej ord af klagan eller sorg hon fälde,
Ej ens till sonen något klander ställde
För obetänksamt, öfverdådigt steg;
Hon endast teg, orubbligt, envist teg.
Det var som ej han funnits från den dagen,
Hur än af samvetsånger han var slagen
Och sträckte henne armarna emot,
Hur än han ödmjukt föll till hennes fot
Och bedjande vid hennes kläder hängde,
En ranka, som till moderstammen klängde,
En drunknande, som ännu höll sig fast
Vid sista plankan af det skepp, som brast.
Med afmätt köld hon tvärt och barskt sig vände
Från sonen, som det tycktes hon ej kände.
Men hvad i modershjertats gömslen låg
Inunder kylig yta ingen såg;

Som vattenväxterna i hafvet frodas
På djup, som fåfängt utaf forskarn lodas,
En yppig verld för sig, en underbar,
Med andra former än den öfre har.
Till tysta kammarns enslighet hon flydde,
Der ofta förr hugsvalelse hon fått,
Och allt på bön och enskild gudstjenst tydde,
Med altarskåp ett slags kapell i smått.
Det var liksom hon kände himlen närmre,
Som hvarje jordiskt syfte varit fjermre
Och hennes andakt mindre kall och ljum
I detta dunkla, halfupplysta rum,
Der bönen närmare till himlen trängde
Inför den evige försonarns bild,
Den törnekröntes, som på väggen hängde.
Från verlden nu och från dess äflan skild,
Med bön och fasta och med kroppens späkning
Hon gjorde syndabot för sonens räkning
På eremitens, på asketens vis.
Det hårda, grofva bröd var hennes spis,
Den dryck allena, som naturn beskärde
Ur svala källans åder, hon förtärde.
Det var sin del af syndens straff hon bar,
Sig sjelf, sitt jag, som skona hon ej borde,
En offerhandling hon i tron fullgjorde,
Der offraren och offret sjelf hon var.
Kanhända skulle korset här hon dragit,

Det ok hon sjelfmant på sin skuldra tagit,
Det qval, som hjertat uti stycken slet,
Få räknas sonen till rättfärdighet.
Fast intet radbands nötta kulor röjde
Hvar bön till korsfäst frälsare hon höjde,
Och när den dag, som sjönk, till hvila bjöd,
Från fromma läppar intet ave ljöd,
Fast till madonnan ej i sitt elände,
Till den som sjelf en moders ångest kände,
Med tårdränkt öga bedjande hon såg,
I timmar dock på sina knän hon låg.
På bönens underbara kraft hon trodde,
En magisk, som i sjelfva orden bodde,
Den frommes helst, som, utaf andan full,
Till himlen beder för en annans skull.
Hon hade gjort sig till en pligt att stamma
Af böner för sin son en gifven mängd,
Hvar dag, som gick, den nötta lexans längd
Och åter om den samma jemt och samma.
Ej hade morgonen på fästet grytt,
Förrän till bön hon sina läppar rörde;
De samma böner middagsstunden hörde,
När qvällen kom, hon läste dem på nytt.

Den enda i sin kamp hon kunde lida
I dessa qvalens stunder vid sin sida,

Var den som ofta uti sorg och nöd,
När modershjertat ångestfullt beklämdes,
Half prest, half lekman gifvit råd och stöd,
Magistern, som för hederns skull han nämdes.
För henne ej han vanlig menska var,
Lik den som brister, skröpligheter har
Och känslor, lidelser, begär, som tumla
I hjertat om, hvars källas våg de grumla,
Fast mera ett slags högre ideal
Af hvad fullkomligt här på jorden gifves,
Af allt det heliga, som ännu trifves
I denna snöda, vrånga jemmerdal,
En tjenare, som mästarn sjelf förunnat
För jordens barn att bli hans viljas tolk,
Och genom hvilken ofta han förkunnat
Sitt rikes hemligheter för sitt folk.
Af mörka drömmars skräckgestalter ängslad,
Af ständigt samma tankekedja fängslad,
Af samma andeliga föda närd,
Upphetsad, öfverspänd, i feberyra,
Hon lefde i en vild, fantastisk verld,
Bland väsen ej hon mägtade att styra,
Som sjelf hon manat fram, sin andes barn,
Hjernspöken, tvifvel, dystra svärmerier,
För döden fasa, ångest, fantasier,
Som snärjde henne in i sina garn,
En tät, ogenomtränglig, brokig väfnad,

Förmörkande den vilsefördas lefnad.
Utmärglad, kraftlös mer och mer hvar dag
Af vakor, späkningar och gisslets slag,
Hon kände i sin själ en himmelsk låga,
Som vedergälde för hvar jordisk plåga
Och sjelfva lidandet en vällust gaf,
En njutning, som hon frossade utaf.
Ju mera kroppens sjunkna krafter veko,
Ju mera hyddans yttre murar sveko,
Dess högre lågan i det inre brann
Och ibland spillrorna sin näring fann,
En andens glöd, som hvarje fiber spände
Och benens märg och hjernan sjelf förbrände.
Hon hade sista smala gränsen nått,
Der menskan blott ett enda steg behöfver,
För att förståndet från sitt rätta mått
Till egen motsats skall med ett slå öfver,
Då uti hjernans kamrar ljuset släcks,
Och genom fönstrets gluggar fånen stirrar,
Än skrattar vildt, än lider, än förskräcks,
Och blicken i det tomma sig förirrar.

De båda mellertid med Herrans nåd
Förtroligt plägade tillsammans råd,
Förvillad mor och den så högt hon stälde,
Den man, som öfvade så märkligt välde.

»Det första nödiga för andens väl,
Då syndens störtsjö dränka vill vår själ,»
Den fromme sade, »är att nå den källa,
Från hvilken handlingarna ytterst qvälla,
Att finna ut det ondas grund och rot;
Liksom för kroppens sjukdom ej fins bot,
Förr än bland fina väfnader vi vete,
Hvar sjukdomsfröt är gömdt, det ondas säte.
Med många bidrag dock, ej blott med ett
Till slutligt utlopp flodens bölja rinner,
Och mången rännil i dess sköt försvinner;
Så ock med menniskornas handlingssätt.
Så ock ha skilda skäl Johannes ledt.
Han ville Herren Gud förmätet fresta
Och syndig blick på hans lekamen fästa,
Med kroppsligt öga se det, som det är,
Vår kyrkas största, heliga mystär.
Det var ett hädiskt tilltag, oförsvarligt,
Ett gudlöst, fräckt, fast på sitt sätt förklarligt,
En missledd forsknings syndiga begär,
För hvilken intet längre heligt är,
Som hotar sjelfva samfundsbanden spränga
Och djerft, förmätet vill till botten tränga
Af lifvets gåta, oförklarlig här.
Det andliga, som andligt blott kan fattas,
Man rycker ned inom materiens sfär,
Det lumpnas, hvardagslifvets och det plattas.

Allt väsens kärna, menniskornas lif,
Som har i Gud sin grund, sitt mål, sin regel,
Man söker det med anatomens knif,
Man tror sig få det i kemistens degel.»
Tyst nickande sitt bifall modren fann,
Att skildringen, fast sorglig, dock var sann.
»Ej blott förvetenhet Johannes ledde,»
Den andre fortfor, »och hans fall beredde,
Ej blott en öfvermodig lust att se,
Att undersöka sjelf och spana, pröfva
Der ännu ingen kunnat slutkonst öfva,
Han ville ock det heliga bele,
Med sakramentets under drifva spe,
Hvad fromma kristna left och dödt på, smäda
Och tusenårig läras sanning häda,
En följd af ogudaktig läsning blott,
Af syndig verldsuppfostran, som han fått.»
Hon böjde sig till tecken, att hon felat,
Att hon ej alltid kunnat hvad hon velat,
Att hon som mor ej bedt och vakat nog,
Men varnande den fromme återtog:
»Ej länge låter Herren med sig gäckas.
De ondskefullas anslag och de fräckas
Han slår, som jordskalf bräckta murar, ned,
Som skördemannen mejar mogen säd.
Det som förbrutet är skall vedergällas,
Och det förlorade skall återställas,

Den obotfärdige, som synden gör,
Med syndens straff skall döden dö derför.
Som malmen renas uti smälthet låga,
Så menskoanden genom jordisk plåga
Förnyad reser sig ifrån sitt bål;
Det är utveckling till ett högre mål.
Igenom straff orubbligt utan skoning
Går enda nådevägen till försoning.»
Han reste sig och stod, en Guds profet,
I fruktansvärdt, högtidligt majestät.
Det var ej menskan här, som ordet förde,
Det var den Högste, som hans tunga rörde.
Hans blick var eld, hans röst basunaljud;
Med lagens taflor på sin arm han dömde
Och vredens skålar öfver syndarn tömde,
Den starke hämnarns stränge sändebud.
Liksom en åska rullat öfver jorden,
Med vördnad modren lyssnade till orden.
»Hvad skulle», frågte hon »af gossen bli,
När ingen än från Herrens dom gått fri?»
Han hennes hand emellan sina lade
Och lugnt betonande hvart ord, han sade:
»Att han bör få sitt straff är uppenbart,
Och ett, som lämpas efter brottets art.
Ty hvad är straffet väl för dem, som lida,
Om ej af brottet blott en annan sida,
Dess egna, sjelfådragna gifna följd,

Naturnödvändig, fast i dimmor höljd,
Den sista länken i en utsträckt kedja
Af händelser, som till sitt upphof vädja,
Är brottet sjelft, som ut i verlden gått
Och sått sitt säde, hvar det helst förmått,
Och återvänder med sin skörd belastadt,
På gerningsmannen sist tillbakakastadt.
Han väckt förargelse i Herrans hus
Och vändt till skada sina ögons ljus,
En mörksens gerning mot sig sjelf och andra,
Och derför ock i mörkret bör han vandra.
Hur lydde lagen uti Juda land?
För öga öga, liksom tand för tand.
Hvad är det väl, som Herren Jesus säger,
Som magt på jorden och i himlen eger?
»Om ögat är dig argt, så rif det ut.»
Det bättre är att synlös ögat sakna
En ringa tid härnere, som tar slut,
Än skild från Gud till evigt mörker vakna.»

Det ryckte till i modrens anletsdrag,
Ett enda, ögonblickligt, häftigt tag.
Det var som blodet ikring hjertat stockats,
Som lifvets alla safter plötsligt skockats
Tillhopaträngda i en enda punkt;
Hon tog ett andetag, ett djupt, ett tungt,

Och se'n var åter hennes uttryck lugnt.
Af inre strid man kunde tecknet spåra
På pannans breda, långtutdragna fåra,
En brottsjö lik, som öfver ytan gick
Och var försvunnen i ett ögonblick.
Hon hade hört, liksom en skräckfull saga,
Den stränge domarns fattade beslut,
Men kunde ännu ej sitt eget taga;
Det fordrades en inre kamp förut,
Så mycket ännu att ur hjertat rycka
Af verldsligt slagg, som fastgrodt stannat qvar,
Förr än hon kunde gifva slutligt svar
Och kasta bort med ens all jordisk lycka.
Hur hemskt ljöd detta fasansfulla råd!
Blott tanken derpå var ett nidingsdåd,
Mot hvilket hela hennes själ sig reste,
Förnuft och moderskärlek, pligtens bud
Och hennes tro på en barmhertig Gud.
En här af känslor inom henne jäste,
Af skilda planer, korsande hvarann.
Hon länge stod försänkt i eftersinning
Med handen tankfullt tryckt emot sin tinning,
Då plötsligt med en helsning hon försvann.

Fast ej den gången mer blef nämndt om saken,
På sömnlöst läger låg den trötta vaken;

Ej någon blund i hennes öga kom.
Hon tänkte blott och tänkte åter om
På denna fasans dom hon nyss fått höra,
Och som se'n dess ljöd jemt i hennes öra:
»Om ögat är dig argt, så rif det ut,»
Och hur hon måste fatta sitt beslut.
I kammarn redan hade lampan slocknat,
Och mörkret mer och mer derute tjocknat;
Med öppet öga vaken än hon låg.
Det var som mer i mörkret ut hon stirrat,
Och mer i rummet blicken sig förirrat,
Dess klarare hon föremålen såg.
Men hur hon såg, hon tyckte något rördes,
Skuggbilder, som af osedt finger fördes,
Osäkra, sväfvande än hit, än dit,
I skiljda färger, röd och svart och hvit,
Vidunderliga syner, som sig tedde,
Gestalter, som för hennes öga trädde,
Fantastiska, som dröjde endast kort
Och se'n af andra nya trängdes bort.
Hon tyckte dimmor uti täta lager
Ur djupet hvirflade, ur jordens grund,
Som ur en jettekraters vida rund,
Oredigt sväfvande i halfklar dager;
Och ur de gråa töcknen skjöto opp
Lösryckta delar af en menskokropp,
Ett finger här och der en arm, som röjdes,

Ett hufvud sedan, som ur dimman höjdes,
Och så, från bålet skildt, ett ensamt ben,
Omgifna af ett matt, fosforiskt sken.
Se'n länge så de sväfvat upp och neder,
På en gång sprungo delarne ihop,
Som om de åtlydt ett kommandorop,
Som någon tryckt helt plötsligt på en fjäder.
Men underbart! fast till gemensamt helt
Magnetiskt del med del sig re'n förmält,
Så många lemmar nyss i luften foro,
Så många hela kroppar nu de voro,
Men sammandragna i förminskadt mått
Till något obetydligt, dverglikt, smått.
De voro icke till sitt antal färre;
Konturer, former endast voro smärre,
Som vidgades och växte långsamt ut
Till vanlig menniskogestalt till slut.
De kommo, som på luftens vågor burna,
Och alla efter samma mönster skurna;
Den ena blott den andras afbild var,
Af samma typ ett särskildt exemplar.
När första skuggan foten framåt förde,
De andra ock på samma sätt sig rörde;
Och sträckte en sitt finger hotfullt opp,
Det var som en elektrisk kedja lopp
Längs raden ut och till den sista räckte
Och samma åtbörd hos dem alla väckte;

Och stannade den förste, genast då
En hvar, som följde, gjorde likaså.
Men anletsdragen kunde hon ej röja;
De tycktes envist sig åt sidan böja,
Liksom gemensam, hemlig plan dem ledt,
Liksom af blygsel eller sorg det skett;
Orubbligt bort de sina hufvud vände,
Ej den olyckliga en blick ens sände,
Men lugnt, högtidligt skridande framåt,
Blodlösa varelser på nattlig stråt,
Med sus i luften som af sakta väder.
De kommo närmre, närmre hvar minut;
Hon kunde fatta tag i deras kläder,
Hon blott behöfde sträcka armen ut,
Men mägtade ej ens ett finger röra;
Hon kunde deras andedrägt re'n höra
Och ville springa från sitt läger opp,
Men centnertyngd höll stilla hennes kropp.
Liksom till helsning fram den förste trädde,
Den som det tysta andetåget ledde,
Och plötsligt vändande sitt anlet till,
Framför den olyckssaliga stod still.
På en gång, som de varit blott en enda,
Mot henne allas anlet voro vända.
Var det ett sken, en fantasiens lek?
Var det förståndet, som till sist nu svek,
Ett börjadt vanvett, som sin vinge bredde

Ikring förmörkad själ och vilse ledde?
Det var ju hennes eget kött och blod,
Som hotande för hennes öga stod,
Så var den förste, som kom der tillstädes
Och ej hon kunde slita blicken från,
Den andra, tredje, fjerde likaledes,
De voro alla, alla hennes son.
Men fast det tycktes, att de hotfullt sågo,
I sina hålor ögonkloten lågo
Med stelnad blick, utslocknad hos en hvar;
En blodig hinna i dess ställe var.
Af fasa stel, hon ville Gud åkalla
Och själen i hans händer anbefalla;
Men innan ordet hennes läppar hann,
Den första skuggan bugande försvann,
Från töcknig skådebana dömd att vandra,
Och efterträddes ljudlöst af den andra,
Som lik den förre, bugande och stum,
Vid hennes läger gaf den tredje rum,
Som åter i sin tur sågs långsamt skrida
Med sargadt öga fram till hennes sida
Och löstes upp och vek, i dimmor höljd,
För den, som närmast var i ordningsföljd.
Hur länge så hon låg, hon icke viste;
Beängslad, plågad utan rast och bot
Af dessa stela, blinda ögonklot,
Besinning, tankekraft till slut hon miste

Och efter nattlig syn, på fasor rik,
I blytung dvala sjönk, en skendöd lik.
När sent hon ändtligen slog upp sitt öga,
Sken solen in i kammarn från det höga
Och lyste, strålande i all sin glans,
Som intet qval och intet mörker fans.

De skumma bilder, under natten födda,
Af solens ljus som tätnad mist förströdda,
En börda lemnade på hjertat qvar.
Den arma modren, utaf tvifvel jagad,
För brottslig tvekan af sig sjelf anklagad,
En ständig oro i sitt hjerta bar.
Hon kunde ej det grymma budet glömma:
Om ögat är dig argt, så rif det ut;
Men lyckades med ifrig bön till slut
Att mera lugnt och sansadt det bedöma.
Hon stötte det ej från sig bort med ens
Som något utom menskligheten gräns,
Barbariskt, onaturligt, vildt, som käns
Som sådant och bevisas ej behöfver;
Hon kunde reflektera nu deröfver,
Uppväga, mäta det och småningom
Till viss förtrolighet dermed hon kom;
Hon hade bragt det ändtligen så vida,
Hon såg det ej från blott en enda sida;

Hon började dess väsen rätt förstå.
Men genom ifrigt grubblande derpå
Och vältande och vändande beständigt
Och ryckande och jemkande behändigt
Det växte in allt mer i hennes själ
Och blef af hennes väsende en del.
Det som i början endast ängslan väckte,
Som när det visade sig först förskräckte,
Och för hvar gång det framstod sedan, mist
En del utaf sin udd, se'n det kom sist,
Det blifvit nu med själen en förtrogen,
En tanke, som till handling snart var mogen,
Som öfver hjertat släppte ej sitt tag
Och gräfde in sig djupare hvar dag.
Det var ett gift, ett våldsamt hon förtärde
I ringa doser först, i små, små grand,
Som ökades försigtigt, efter hand,
Då det ett läkemedel blef, som närde,
Och ingick, lättupplöst, i hennes blod,
Förenadt, blandadt hop med kroppens safter,
Nödvändigt se'n för att ge själen mod
Och uppehålla redan brutna krafter.
Som vanligt flydde hon uti sin nöd,
När verldslig klokskap ingen ledning bjöd,
Till himlens läkebok, till bibelordet,
Ett aldrig svikande orakel vordet;
För henne ej en stjerna blott det var,

En evigt strålande och underbar,
Som för det barn, som tagit vilse stegen,
Till fadershemmet visar rätta vägen,
Ett himmelskt säde uti jordens mull,
Men ock en bok af verldslig vishet full,
En ledare från vaggan och till griften,
Och helst vid lifvets ödesdigra skiften.
Med ifver sökande från blad till blad,
Hon läste, öfvertänkande hvar rad:
»När Ammons barn i striden blifvit slagna
Och guld och boskap såsom byten tagna,
Dem Herren gifvit uti Jephtas hand,
Med frid drog segrarn åter till sitt land.

Men innan kriget brutit ut i lågor
Och öfver fältet vältrat sina vågor,
Sin arm tillbaka än den starke höll,
Han kände att en vigtig stund var inne,
Och öfver molnomtöcknadt hjeltesinne
En sällsam skugga utaf svårmod föll.

Ej ännu hade stridens lurar skallat
Och tappre män till blodigt dagsverk kallat.
I bönen först han vände sig till Gud;
I nattens timme han för Herren trädde
I ensam vaka, medan månen bredde
Kring båda härarne sin silfverskrud:

»Omringad utaf fiendernas skaror
Jag flyr till dig från tusen skilda faror;
Blif du min starkhet, Herre, blif mitt stöd,
Du som kan hedningarnas härar krossa
Och dina trogna, om du vill, förlossa,
Du som kan ensam rädda utur nöd.

Om stridens utgång hvem kan kunskap ega,
Och huru händelsernas lotter väga?
Det är och blir din egen hemlighet.
Hvem kan väl spana morgondagens öden,
Om de bli lifvet för oss eller döden?
Blott du allena, du, som all ting vet.

Om i din vishet, Herre, du mig låter
Med räddad här till hemmet vända åter
Och bli mitt folk uti dess natt ett ljus,
Jag villigt egnar dig till offergåfva
Det högsta, skönaste, som jag kan lofva,
Det dyraste jag eger i mitt hus.

Det första, som ur hemmets frida sköte
Mitt öga kommer på mitt tåg till möte,
Du tage det, det vare, Herre, ditt.
Om stort, om ringa, offrar jag det gerna,
Om blott jag lyckas fosterlandet värna
Och det får blifva, som det varit, fritt.

Inför ditt dolda anlet i det höga
Jag lyfter upp mitt hjerta, hand och öga
Och svär dig här en dyr, en helig ed;
I nattens timme intet vittne hör mig,
Men om jag bryter gifvet ord, förgör mig,
Uti din vrede, Herre, slå mig ned.»

Den slagtning stod och förr än soln gick neder,
Upprifna voro fiendernas leder
Och likbeströdt det stället, der man stridt.
Af blod i strömmar slätten rundt var färgad,
En riklig skörd på dödens åker bergad
Och Jephta segrare och Juda fritt.

Festklädda skaror till hans möte trängde,
I luften hufvudbonaderna svängde
Och strödde blommor, der hans tåg gick fram.
»Hell hjelten, han, som Herrans glafven svingat,
Som hedningarnes skaror har betvingat,
Den starke räddaren af Gileads stam!»

Af eget tjell han redan taket röjde,
Som ur olivelundars midt sig höjde,
Hans längtans mål i vedermödans dar,
Då till hans möte kom hans dotter kära,
Hvitskrudad, dansande till fadrens ära,
Hans enda barn, som hemmets smycke var.

Ej femton vintrar än hon sett den väna,
Den Sarons lilja, oskuldsfulla, rena,
Hvars like ej i Salems bygder fans.
Hur stod hon ej i Judadöttrars leder,
Som ibland småskog står en kunglig ceder!
Gazellens lik var hennes ögas glans.

När segervinnaren, den obetvungne,
Den vidtberyktade och mångbesjungne,
Sitt barn på afstånd redan varse blef,
Med möda blott den svigtande sig stödde,
På blottadt hufvud stoft och aska strödde
Och i sin smärta sina kläder ref.

För edens skull, som han i natten svurit,
Och för de lagrar han i striden skurit,
Och för den magt, som brottslingen förgör,
Ej ändra kunde han det en gång gjorda,
Sitt gifna löfte måste han fullborda,
Och hon bli priset han fick segern för.

I qvalfullt bröst sin sorg han innelyckte,
En sista kyss på hennes panna tryckte
Och se'n till altaret den kära drog;
Den tåligt undergifnas hals han böjde,
Till dödshugg segervana svärdet höjde,
Och utan klagan leende hon dog.

Den qvalda modren länge satt och tänkte
Och sorgset hufvudet mot bröstet sänkte.
Hon läste sedan om en annan tid
Af våld, förföljelse och kamp och strid,
Af dyster natt, då inga stjernor blänkte,
Och spiran fallit utur Juda hand,
Då templen stodo plundrade och öde,
Och trefallt sälle prisades de döde,
Och bödlar rasade med bål och brand.

Den tiden blefvo ock sju bröder tagna
Och med sin moder uti bojor slagna,
För det de icke bröto lagens bud.
Från Herren skulle de till affall bringas,
Med lock och hotelser och gissel tvingas
Att böja knä för hedningarnes gud.

Antiochus, hvars blotta namn förskräckte,
Så långt hans kungadömes gränser räckte,
Förföljde Juda utan rast och ro.
Sitt herskarbud tyrannen låtit ljuda
Och öfver rikets alla delar bjuda,
Att alla skulle hafva samma tro.

Är icke herskarn en på kungastolen,
Och en är himmelen och en är solen,

Och en den död, som tar oss i sin famn;
Och är outransakelige anden,
Hur än han dyrkas i de skilda landen,
Ej också en? Och vare Zeus hans namn!

Då blefvo männen slagne med förfäran.
De ville gerna gifva Gudi äran,
Men räddes konungen uti sin nöd.
I säck och asko lemmarne de klädde
Och bugande för majestätet trädde,
Men gjorde slutligen, som kungen bjöd.

När männen så sin pligt och landet sveko,
För dödens fasor qvinnorna ej veko,
Men togo striden upp med eldadt mod;
De ville förr sig låta sönderstyckas,
Och lem från lem af bödelns tänger ryckas
Än lyda kungen, sölad uti blod.

Af kärleken till fädrens land en gnista
De vårdade, en slocknande, den sista,
Som se'n i flammor vida kring sig spred.
Och närande den jemt med svedda händer,
På altaret de lade ständigt bränder
Och sist sig sjelfva såsom offerved.

Och hon, som söner sju i lifvet hade,
I Herrans händer deras öden lade,
I trygghet vårdande dem alla så,
Som hönan samlar under modersvingen
De späda ungarne och glömmer ingen
Och lockar jemt, så de ej vilse gå.

Som tecken till att Mosen han förskjutit,
Med lagens bud och fädrens stadgar brutit,
Den äldste sonen fick sig förelagdt
Att äta af den spis, som var föraktad,
Och genom seklerna för oren aktad.
Sitt eget lif han hade i sin magt.

Men hellre än hvad orent var förtära,
Han tåligt af sig lemmarne lät skära
Och så till sist blef jemmerligen död.
Men modren stod bredvid och handen tryckte
Och, när hans qval var slut, hans öga lyckte,
I lif och död hans föresyn och stöd.

Den andra brodren gick det likaledes,
Och äfven der hans moder var tillstädes,
Uppmuntrande med månget tröstens ord:
Hvad här I fån för Herrans skull försaka,
Han gifver det i högre mått tillbaka,
Der intet qval och ingen sorg är spord.

Till samma död de fingo sedan vandra,
Den ena först och efteråt den andra,
Tills blott den yngsta, käraste var qvar.
Men ej en tår den arma modren fälde,
Ej ens en bön till bödlarne hon ställde
Att skona hennes sista älsklings dar.

Han var den skönaste af brödrens skara
Och knappt förstod hvad menades med fara;
Hans verld var idel lefnadslust och fröjd.
När Judapilten inför kungen fördes,
Uti sitt innersta den stränge rördes,
Till ovan skonsamhet och saktmod böjd.

Han som okuflig land och städer härjat,
I blod så ofta sina händer färgat,
För gossen mildrade sitt herskarbud.
Han sluppe det som orent var förtära
Och hyllningsoffer åt idoler bära,
Men tillstå måste han att Zeus var gud.

Ej på hans hufvud ens ett hår fick röras,
I fädrens tro ej vidare han störas,
Fast mera bjöds han rikedom och magt;
Han löfte fick om glänsande juveler,
Om perlor, prydnader och högtidskläder,
Om blott han gjorde såsom kungen sagt.

Än mera ifrig att sin son bevara,
Sin käraste, mot frestelsernas snara,
Hebreerqvinnan vid hans sida stod.
I helig ifver prisande de döda,
Som för sin tro och Jehovah fått blöda,
Till motstånd styrkande den yngstes mod.

Hvad äro, sade hon, tyrannens gåfvor?
Blott lätt förgångna fattigdomens håfvor
Mot lifvets fröjd i härlighetens sal,
Den salighet, som alla de få njuta,
Som dina bröder likt ståndaktigt sluta
Och mellan jord och himmel gjort sitt val.

Af denna egensinnighet förvånad
Och, som han trodde, i sin allmagt hånad,
Till ökad vrede konungen blef tänd.
Men ej för döden glade gossen räddes,
Hur grymma qvalen honom än bereddes,
Och sist på bål han lefvande blef bränd.

Till lofsång lyftande sin själ och tunga,
Den starka qvinnan hördes modigt sjunga
I tålig bidan, medan sonen led.
Men plötsligt liksom någon åder sprungit,
Af qvalen bräckt, dem dittills hon betvungit,
Till jorden liflös dignade hon ned.

En sådan läsning fantasien närde
Med dystra, fasansfulla planers mängd,
En brokig här, i hjernan sammanträngd,
Der den, en ständig kräfta låg och tärde.
Kanhända skulle, se'n en tid förgått,
Af hennes qval blott minnet återstått,
Och hugskott, uppsåt, under ångest födda,
De kanske aldrig sin fullbordan sett
Och aldrig mognade till handling ledt,
Bortblåsta, såsom löf för vinden strödda,
Liksom på floden drifves fram ett spån,
Liksom en dröm man vaknar upp ifrån.
Ty många tankar genom hjernan vandra,
Som embryon och ofullgångna än,
Af hvilka alla ej ta mandom se'n,
Utträngda obemärkt och tyst af andra.
Men slumpen här i olycksalig stund
Med mörka tankar trädde i förbund.
Johannes, pilten, den så hårdt bedömde,
Misskände, skydde, liksom svart af brott,
Sin fulla del af malörtsdrycken tömde
Och plikta fick för hvad han ondt begått.
Af inre stormar nästan söndersliten
Och af en alltför tidig nattfrost biten,
Till slut förvissnade det unga träd,
Och med hvar dag allt mer hans helsa led;
I synnerhet för ögonen var fara,

De bottenärliga, de öppna, klara.
Det var liksom deröfver blifvit hängdt
Ett flor, med svarta punkter tätt bestänkt;
En sveda, torrhet stingande han kände,
En hetta i dem, som likt eldkol brände.
Det kommit kanske af för mycken gråt;
Kanhända nattvak, studier ock hjelpt åt.
Men det blef domen till en lång försoning,
Till åratal af dyster, öde natt,
I hvilken ynglingen begrafven satt,
Och straffanstalten blef hans moders boning.
Hvad blott var tingens gång, fast töckenhöljd,
En länk allenast i en ordningsföljd
Af händelser, naturliga, nödtvungna,
Utur hvarandra omotståndligt sprungna,
En blind, vidskeplig, lössläppt fantasi
Såg Herrans fingervisning deruti.

Johannes' moder, mer och mera drifven
Den punkt emot på mystisk känslostråt,
Der dröm och verklighet ej skiljas åt,
Af andeväsen trodde sig omgifven,
Från andra verldar komna sändebud.
Hon hörde ofta underbara ljud
Och helst i nattens aningsfulla stunder;
För henne var naturen nu för trång
Och allt för vanlig händelsernas gång;

Hvart ögonblick hon väntade ett under.
Med andarne, som på osynlig led
Från öfverjordens sfärer stego ned,
Hon under timmar lifligt samspråk förde
Och viste väl, hvem hvarje röst tillhörde;
Det var en sällsam, egendomlig klang,
Ett särskildt ljud, som från hvar stämma sprang.
I synnerhet var en, hvars djupa toner
Graflika, dystra buro vittne om,
Att egaren var en demon, som kom
Från andeverldens lägre regioner;
Och gick hon, låg hon, satt hon eller stod,
Af hotfull hviskning kyldes hennes blod;
I nattens tystnad ur sin sömn hon väcktes
Och af den stämmans varningsrop förskräcktes;
Den hade lånat hennes samvets röst,
Den var som sprungen djupt ur hennes bröst,
Den förebrådde, att hon Gud ej lydde
Och fegt ifrån sitt gifna uppdrag flydde:
»Är själen icke mer än kroppen värd?
Är bättre ej att jordiskt öga mista
Och, om det gäller, bäddas i sin kista,
Än bli i evighet af lågor tärd?
Du dröjer än. Vak upp! Se tiden hastar
Och endast ökad skuld på dröjarn kastar.
Grip oförtrutet räddningsverket an,
Och så en själ du kanske frälsa kan.»

Af dessa rösters stränga maning jägtad
Och af sin egen ruelse anfäktad,
Med andlig vän på nytt hon lade råd
Om bästa sättet att med Herrans nåd
Till själens helsa kroppslig sjukdom vända,
Till sonens frälsning låta plågan ända
Och under skenet af en säker bot
Utsläcka ljuset i hans ögonklot.
Den fromme kände gifters dolda krafter,
Ur örter pressade, svårfunna safter,
Som, långsamt verkande och utan spår,
Lik rosten fräta i ett öppet sår.
Han skaffarn var, den hand, som verket ledde,
De skilda vätskors blandning hon beredde
Och med kompresser, doppade deri,
Med bindlar, omslag, från all tvekan fri,
Den sjuke sonens ögonpar betäckte,
De klara speglar sjelf i stycken bräckte,
De milda facklor utan misskund släckte
Att andra tända till evärdligt väl,
Ett högre ljus i nu förmörkad själ.

Johannes hela tiden låg i plågor,
I värk och sveda, brännande som lågor,
En sakta eld, som mer och mer sig spred;
Men undergifvet, tåligt, tyst han led

Med ögonen för dagens strålar slutna,
Af dukar täckta, skumma, nattomgjutna.
Ty ljuset flytt, försigtigt utestängdt,
Af ständigt, graflikt mörker undanträngdt,
Enformigt samma, natten om och dagen.
Han räknade de tröga timmars gång,
Afbrutna blott af jemna pendelslagen,
Och tyckte tiden var så lång, så lång.
Men när i kammarn in hans moder trädde,
Han kände hennes steg, hur sällt han log
Och armarne mot modersfamnen bredde!
Hur lycklig då! Att hon var der, var nog.
Det var så föga för hans tröst behöfdes;
Af hennes närhet sjelfva plågan söfdes.
Men obevekligt sträng och sträf och kärf,
Hon för hans helsning trädde kallt ur vägen,
För visad ömhet liksom smått förlägen
Och under tystnad skötande sitt värf.
Hon kunde dock vid sonens bädd sig sätta,
Betraktande hans bleka anletsdrag
En stund med uttryck af ett sällsamt slag
Och jemka tyst hans hufvudgärd till rätta;
Men dröjde endast några ögonblick
Och som ett andeväsen kom och gick.
När veckor så och månader förflutit,
Det onda läkts och plågans udd sig brutit,
Lät modren ändtligt bindeln falla af,

Och instängd fogel åter frihet gaf.
Den stapplande med varsam hand hon ledde
Till ljusa rum, dit han så lycklig trädde;
Men trefvande han sökte ständigt stöd,
Ej viste riktigt till sig i sin nöd;
Hur ögonen han öppnade och vände,
Ej väggar, tak, ej barndomshem han kände.
Då föll en sakta tår utför hans kind,
Och då han märkte först, att han var blind.

Förkrossad, magtlös, i sin själ bedröfvad,
Han sjönk ej ned, utaf sitt slag bedöfvad,
Han bröt ej ut i gagnlöst klagorop,
Han knäppte endast sina händer hop
Och synlöst öga emot himlen höjde,
Andäktig sedan ödmjukt hufvud böjde
Och så gaf smärtan luft med bruten röst:
»Det är då sannt och hvad jag anat skedde;
Det var till detta mina plågor ledde.
Min unga vårdag tog ett hastigt slut,
Och trädet föll, förr än det vuxit ut,
Och åkertegen blef af stormen härjad,
Förr'n hösten kom, och mogen säd blef bergad.
Det vare så! Ej båtar det att klaga;
Hvad Herren sändt jag tåligt vill fördraga.
Kanhända när det yttre ljuset släcks,

Ett högre, klarare inom mig väcks.
Fast dömd att här i ständigt mörker famla,
De många ljufva minnen vill jag samla
Af hvad jag skådat förr, och så på nytt
Jag lefver om den sälla tid som flytt.
Om än jag icke ser, så kan jag höra,
Och vägen till min själ skall bli mitt öra.
När du förtäljer moder hvad du ser,
Jag minnes icke då min blindhet mer.
Med dina ögon vill jag lycklig skåda;
Ett par allenast räcker för oss båda.
Du skall bli ljuset på den skumma stråt,
Som ifrån nu mig ådömdt är att trampa,
Min sol om dagen, mina nätters lampa,
Och endast döden sent oss skiljer åt.
Ej skugga mer skall falla oss emellan,
Ej storm i hjertat grumla spegelkällan.
När våren sedan skog och lunder klär,
Och solen vänligt från sin himmel ser
På fältens öppnade små blomsterknoppar,
Och foglar sjunga uti trädens toppar,
Vi söka då oss ut en stilla vrå
På landet, helst der solen lyser på;
Du vet jag alltid älskat har den höga,
Hvars ljus jag supit in med själ och öga.
Om än jag icke ser, hur allt är grönt,
Naturen rik och menskolifvet skönt,

När solen då mitt blinda anlet bränner,
Dess milda strålar likafullt jag känner.
När vintern kommer se'n med köld och snö,
Och sommarns alla vackra blommor dö,
Vi draga oss tillbaks till spiselflamman,
Och der vi sitta språkande tillsamman;
Vi skapa oss en liten egen verld
Af fröjd och lycka omkring hemmets härd.
Der ur en bok du läser några ställen
Jag älskar mest, och så i frid går qvällen.
Invid din fot jag sitter tyst och lyss
Och trycker tacksam på din hand en kyss.

Då brusto ändtligt länge stängda dammar,
Årsgammal is upptinade till slut;
Den arma modren höll ej längre ut,
Från plågans syn hon flydde på sin kammar
Och kastade sig ned på knä och gret,
Gret länge, liksom hjertat ville brista,
Liksom ett barn uti sin ensamhet,
Likt en, som mist sitt käraste, sitt sista,
Och sett sitt allt, sin sällhet gå i qvaf,
Som saknan gråter vid en öppnad graf,
Der all ens fröjd är skrinlagd i en kista.
Men plötsligt, som en dödssynd hon begått,
Som dessa tårar vore hädiskt brott,

Hon reste sig och torkade sitt öga
Med anletsdrag och hållning, väsen, skick,
Förändrade uti ett ögonblick.
Af störtvåg nyss sig brutit, märktes föga.
Det låg ett visst, ett något, underbart,
Ett hjeltemod, ett trots af egen art
I denna viljans kraft att qvalen dämpa,
Att hjertats uppror och sig sjelf bekämpa.
När bakom sig hon stängde kammarns dörr,
Hon var sig åter lik och kall som förr.

Den fromme mannen inkom i detsamma
Omärkligt, tyst han kom och tyst han gick,
Andäktigt lutad och med nedsänkt blick,
På helga böner tycktes ständigt stamma.
Vid första ögonkast han såg med ett
På tragisk skådebana hvad som skett.
Vid modrens anblick ej ett ord han sade,
Sin hand i hennes undergifvet lade
Med sakta tryckning till ett tecken blott,
Att de hvarandra hade väl förstått.
Så är dock sagdt, att ställets tystnad störde
Den samma qväll utaf ett halfqväfdt skratt,
Ett isande, som genom rummen hördes,
Som gick till merg och ben, ett skadegladt,
Liksom af en, som spelat något spratt

Och fröjdades deråt i elakt sinne,
Så spefullt, hvasst, så fullt af bittert hån;
Man viste icke, hvar det kom ifrån;
Det lät så underbart, så hemskt derinne,
Så skärande mot sorgens majestät.
Man ömsom gissade, än det, än det;
Af många påstods ljudet kom från gatan,
Men af de flesta och med mesta rätt,
Af dem, som djupare i saken sett,
Att skrattet, dådet var ett verk af satan.

Här är ett afbrott i de trennes lefnad,
Ett stycke endast af en enkel väfnad,
Med skilda textningar i rutor delt,
En episod af än ej slutadt helt.
De flygtiga gestalter sångmön diktat,
I allt kanhända icke diktat blott,
Som inför edra ögon nyss ha gått
Och ofullständigt här sitt inre biktat,
De lätta väsen ha ej fyllt sitt mått;
I dunkel ligga deras sista öden,
Och ännu ej ha de gått bort med döden.
Men I som hitintills dem tåligt följt
På vägar, som till ofärd sammanstötte,
Om än I viljen veta hvad dem mötte,
I oviss framtids täta dimmor höljdt,

— Ty deras lefnad än har många skiften,
Och frid och ro får menskan först i griften —
Kanhända han, som först lagt planen ut,
Skall skildra deras ödes dram till slut,
Kanhända också, sådant vill mig ana,
Ty emot djupet lutar starkt hans bana,
Sitt verks fullbordan ej han hinna skall,
Förrän hans egen »visa re'n är all»,
Det hjerta, som slår varmt ännu, har domnat
Och han, som diktade, för alltid somnat.
Kanhända då skall någon sångens son
Ta upp det ämne, som jag skilts ifrån,
Det här begynta, knappt till hälften gjorda,
På sången värdigare sätt fullborda,
I högre toner och med större kraft
Än den, som endast började, har haft.

Men om jag ändock kunde, som jag ville,
Det fordras ack! för sångens idrott snille,
Jag skulle framgå öfver stad och land,
Jag skulle ropa ifrån strand till strand:
Till vapen! vapen! Fienden är nära.
Statt upp en hvar, som än kan vapen bära,
Statt upp att rädda fosterlandets ära
Och rycka Sverige ur vår oväns hand!

Jag skulle icke endast dådlös sjunga,
Jag skulle ut mitt anatema slunga,
Så orden liksom blixtar skulle ljunga,
Så långt det svenska tungomålet går,
Hvarhelst för fosterland ett hjerta slår,
Ett hufvud finnes, som vårt väl förstår,
Så berg och dalar skulle återsvara:
Vak upp! vak upp! ty landet är i fara,
Och sist jag få ihop en trogen skara
Att modigt framgå i befriarns spår

Mot söder ej och ej mot öster skåda!
Ej mörka moln från grannarne bebåda
För fosterlandet obestånd och våda;
Uti det yttre ännu är det fritt,
Får än behålla hvad det kallar sitt;
Vi ha vår fiende i egen midt.
Han smyger fram för att förslafva anden
Och hårdt dra till om menniskorna banden,
Att till ett dårhus göra nordanlanden
Och klädd i svart, det svarta sjelf till hvitt.

I norr och söder, hvar hans fana hviftar,
Ett suckars rike han på jorden stiftar
Och glädjens brunnar, redan få, förgiftar.

Han träder icke upp i solklar dag,
Med sluten hjelm han döljer sina drag
Och har sin egen jesuiterlag.
Till heligt korståg vilja vi oss viga,
I ljusets tjenst med lif och lust att kriga
Mot denna fruktansvärda, mörka liga
Och våga ändtligen ett öppet slag.

Men ej jag skulle med mitt här-rop samla
De i sin fördom hårdnade, de gamla,
Som efter andra idealer famla;
I ofritt land, med träldomsoket på
Inunder arbetsfogdar de måst gå
Åt Farao att släpa halm och strå
Och vid Egyptens grytor fått sin föda,
Odugliga till kamp och vedermöda;
De måste först i öknen blifva döda,
Förr än det nya Canaan vi nå.

Jag skulle söka ut ett yngre slägte,
Som med min sång till handlingslust jag väckte,
Och såsom Moses ifrån Horeb sträckte
Utöfver landet under sig sin hand,
Jag skulle sätta deras själ i brand,
Jag skulle visa för dem löftets land,

De smäckra dadelpalmerna, de fina,
De rika, solbeglänsta fält, som skina,
På afstånd vinkande i Palestina,
Jag skulle, skulle ... ack, en önskan blott,
En stor emot det lilla jag förmått!
I långa år jag vid min trampqvarn stått,
Jag huggit, »huggit, tills min kraft förgått»,
På andra fält och mera hårda marker
Än sångens ljusa, ideala parker.
Ej sätter yxan jag till trädets rot,
Jag lutar den fast heldre mot dess fot,
Utslitet verktyg ställer jag åt sidan,
Stridslystna svärdet sticker jag i skidan,
Men fosterlandet har jag sjungit för,
För det jag lefver och för det jag dör.

UPPSALA UNIVERSITETSBIBLIOTEK
16000 002916595